

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Педагогічний факультет

(повна назва факультету)

кафедра педагогіки дошкільної та початкової освіти

(повна назва кафедри)

**ІНТЕНЦІЙНО-МОВЛЕННСВИЙ РОЗВИТОК
СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ
ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ МЕТОДУ СЕНДПЛЕЙ**

Кваліфікаційна робота

на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Виконала: студентка 4 курсу 11-471 групи

Спеціальності 012 Дошкільна освіта

Спеціалізація: логопедія

Освітньо-професійної (наукової)

програми Дошкільна освіта

Куценко Поліна Миколаївна

Керівник к.пед.н., доцент Полєвікова О.Б.

Рецензент к.пед.н., доцент Борисенко Н.М.

Херсон – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Теоретичні основи інтенційно-мовленнєвого розвитку старших дошкільників із використанням методу сендплей	6
1.1. Сутність монологічного мовлення	6
1.2. Специфіка операцій утворення мовленнєвих інтенцій у дошкільників	12
1.3. Характеристика методу sand play	19
РОЗДІЛ 2. Методичні основи інтенційно-мовленнєвого розвитку старших дошкільників із використанням методу сендплей	24
2.1. Характеристика методів і прийомів навчання дітей монологічного мовлення	24
2.2. Методика діагностування операцій утворення мовленнєвих інтенцій	28
2.3. Ігри та вправи з піском	33
ВИСНОВКИ	44
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	47
ДОДАТКИ	51
ДОДАТОК А. Загальнорозвивальна програма «Пісочні малюнки»	51
ДОДАТОК Б. Методичне (матеріально-технічне) забезпечення програми	61
ДОДАТОК В. Семінар-практикум для педагогів «Ігри з піском»	63
ДОДАТОК Г. Консультація для батьків «Яка користь для дітей від гри з піском»	67
ДОДАТОК Д. Кодекс академічної доброчесності	69
ДОДАТОК Е. Довідка про перевірку в ЮНІЧЕК	70
ДОДАТОК Ж. Звіт про повторну перевірку кваліфікаційної роботи на унікальність	71

ВСТУП

Актуальність дослідження спричинена потребою наукового пошуку подолання труднощів, що виникли в новій освітньо-мовній ситуації, зокрема вагомістю впровадження Нової української школи, фундаментальною перебудовою соціальних та культурних сфер життя суспільства, де значно підвищується роль комунікації, що забезпечує взаєморозуміння і успішну взаємодію партнерів.

На законодавчому рівні це підтверджується вимогами закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» від 16 липня 2019 року, зокрема положенням про те, що мова є засобом реалізації потенціалу кожної особистості, фундамент мовленнєвого розвитку якої закладається з дитинства.

Особливого значення набуває оволодіння дітьми мовленнєвою діяльністю, що співвідноситься зі стійкими, провідними, усвідомлюваними, смислоутворювальними і смисловиражальними мотивами і реалізується сукупністю мовленнєвих дій, серед яких надзвичайно важливими є мовленнєві інтенції – устремління дітей у конкретному акті говоріння, для характеристики яких використовуються як відкрито виражені наміри (відверті розповіді, прохання, висловлення думок, бажань і емоцій (позитивних і негативних), спонукання для отримання дозволу з боку вихователя тощо), так і приховані й, зазвичай, неусвідомлювані інтенції, які є психологічною реальністю дитячого мовлення і комунікації.

Наукове обґрунтування висловленої думки міститься у працях А.М.Богущ, Л.О.Калмикової, Л.А.Порядченко, Н.В.Харченко та ін.

Забезпеченню активізації мовленнєвих механізмів надзвичайно сприяє метод сендплей – метод ігор і вправ із піском, запропонований ще Карлом Густавом Юнгом (1875-1961). У 20-ті роки минулого століття англійський лікар Маргерет Ловенфельд створює із піску, води та мініатюрних фігурок «Техніку світу», яку 1956 року починає вивчати

швейцарський аналітик Дора Калфф. 1966 виходить з друку її праця «*Sandplay*».

Нині ігри з піском використовують не тільки у роботі з дітьми, але й дорослими. У дошкіллі Т.М. Грабенко, Т.Д. Зінченко-Євстігнєвою була створена система пісочних ігор, спрямованих на навчання та розвиток особистості в цілому. Проте, питання впливу методу сендплей на розвиток операцій утворення мовленнєвих інтенцій у дошкільників ще не було предметом наукових пошуків.

Таким чином, потреба практики дошкільної мовної освіти у врахуванні багатоманітності мовленнєвих виявів і їх своєрідності у дітей зумовили вибір теми дипломної роботи на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр» «*Інтенційно-мовленнєвий розвиток старших дошкільників із використанням методу сендплей*».

Мета дослідження: аналіз проблеми інтенційно-мовленнєвого розвитку старших дошкільників із використанням методу сендплей у сучасному просторі дошкільної освіти, висвітлення її теоретичних аспектів, окреслення сфери її практичного застосування у галузі сучасної дошкільної лінгводидактики.

Завдання дослідження.

1. Науково обґрунтувати сутність монологічного мовлення та специфіку операцій утворення мовленнєвих інтенцій у дошкільників.
2. Схарактеризувати метод sand play.
3. З'ясувати особливості діагностування операцій утворення мовленнєвих інтенцій у дітей.
4. Обґрунтувати методика інтенційно-мовленнєвого розвитку старших дошкільників із використанням методу сендплей.

Об'єкт дослідження: навчально-мовленнєва діяльність дітей дошкільного віку.

Предмет дослідження: методика інтенційно-мовленнєвого розвитку старших дошкільників із використанням методу сендплей.

Для досягнення поставлених цілей та завдань були використані такі **методи дослідження**: *теоретичні*: аналіз лінгводидактичної, психолінгвістичної та психолого-педагогічної літератури з питань формування мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку; *емпіричні*: спостереження за інтенціональною спрямованістю мовлення, інтерв'ювання дітей, бесіда, діагностика операцій утворення мовленнєвих інтенцій у дітей.

Практична значущість дослідження полягає у тому, що визначені методичні основи інтенційно-мовленнєвого розвитку старших дошкільників із використанням методу сендплей допоможуть практикам організувати роботу з розвитку мовлення дітей, а студентам будуть у нагоді під час написання курсових робіт.

Матеріали дипломної роботи також можуть бути використані під час створення методичних рекомендацій для вихователів закладів дошкільної освіти, лекційних курсів із дошкільної лінгводидактики, психолінгвістики для студентів спеціальності „Дошкільна освіта”.

Апробація результатів дослідження відбувалася у процесі передзахисту на засіданні кафедри педагогіки дошкільної та початкової освіти Херсонського державного університету, а також – на V міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми сучасної дошкільної та вищої освіти», присвяченій 80-річчю з дня народження та 60-річчю професійної діяльності академіка А. М. Богуш, у статті «Дослідження проблеми зв'язного мовлення в дошкільній лінгводидактиці» (м.Одеса; 29-30 жовтня 2019 року) та на VI міжнародній науково-практичній конференції «Perspectives of world science and education» у статті «Роль методу *sand play* в розвитку інтенціональної спрямованості мовлення дітей» (м.Осака, Японія; 26-28 лютого 2020 року) (**закордонна публікація** у співавторстві з науковим керівником).

Структура дослідження. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та семи додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ІНТЕНЦІЙНО-МОВЛЕННЄВОГО РОЗВИТКУ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ МЕТОДУ СЕНДПЛЕЙ

1.1. Сутність монологічного мовлення

Реалізуючи мету нашого дослідження, дуже важливо здійснити аналіз проблеми мовленнєвого спілкування, що уособлює синтез розгляду мовленнєвих явищ двома способами: по-перше, це формування мовленнєвого висловлювання: від мислення через внутрішню схему висловлювання і внутрішнє мовлення до розширеного зовнішнього мовлення, що складається з мовленнєвого спілкування; по-друге, процес сприйняття і розуміння мовленнєвого висловлювання починається з сприйняття розгорнутого мовлення співрозмовника і проходить через ряд етапів до виділення сутнісної думки, а потім і всього змісту сприйманого висловлювання [6, с.125].

Предметом самостійного монологічного мовлення є власна думка дитини. Кінцевий продукт – це текст, який дошкільник формує під час свого власного монологу. Засобами монологічного мовлення є одиниці активного мовленнєвого мінімуму. Спосіб формування і формулювання думки – це зовнішнє мовлення.

Монолог – це організований вид усного мовлення, безпосередньо звернений до співрозмовника або аудиторії, що передбачає висловлювання однієї особи [4, с.70].

Отже, монологічне мовлення має певні комунікативні, психологічні та мовленнєві особливості, які педагог мусить враховувати в освітньому процесі під час формування мовленнєвої діяльності дошкільнят.

Монологічне мовлення виконує такі комунікативні функції:

1) інформативна – повідомлення про інформацію, про об'єкти або події в навколишньому середовищі, опис явищ, дій, умов;

2) впливовість – спонукання до дії або запобігання небажаної дії, переконання про справедливість або несправедливість певних поглядів, думок, дій, переконань;

3) експресивна (емоційно-експресивний) – використання мовленнєвого спілкування з метою характеристики стану, в якому знаходиться людина, що говорить, для зняття емоційної напруги;

4) видовищність – виступ людини на сцені або серед друзів для розваги слухачів (наприклад, художнє читання, розповідь у неформальній бесіді);

5) ритуальна – висловлювання під час якої-небудь важливої події (наприклад, промова на урочистостях).

Кожна з цих функцій має свої особливі мовленнєві засоби вираження, відповідні психологічним стимулам і цілям висловлювання (наприклад, стилістично нейтральне повідомлення, прагнення переконати слухача або іншим чином вплинути на нього).

Основними питаннями, що визначаються в процесі навчання усному монологічному мовленню, є вибір навчального блоку, добір додаткового мовленнєвого матеріалу для вправ, спрямованих на формування і розвиток мовленнєвих навичок і умінь. Як матеріал доцільно використовувати письмові або усні тексти [4, с.125].

Текст – це продукт мовленнєвого процесу, що характеризується повнотою і складається з назви і спеціальних одиниць (надфразових одиниць), об'єднаних різними типами лексичних, граматичних, логічних, стилістичних зв'язків, що володіють певною цілеспрямованістю і прагматичним ставленням. Тому навчальний текст має служити основою для усного монологічного мовленнєвого висловлювання [6, с.52].

Існує шість найбільш часто використовуваних типів монологічного мовлення: опис, повідомлення, розповідь, оцінка, роздум і доказ, що розрізняються за структурою організації.

Найпростіший з точки зору структурної побудови – це опис, розповідь, повідомлення. Структура монологічного висловлювання – це побудова всього тематичного висловлювання з урахуванням послідовності його частин і типу смислового зв'язку між компонентами. На закінчення використовуються фрази для залучення уваги, що вказують на предмет і мету висловлювання. Основна частина ретельно розкриває тему і складається з однієї або декількох суперфразових одиниць. Цілісність досягається за допомогою комунікації як між фразами, так і між одиницями. Матеріал в основній частині викладено у певній логічній основі. Тому в описі логічною основою є не тільки порядок розташування об'єктів або ознак в просторі, але і ступінь їх значущості. У сюжеті логічною основою буде хронологічна послідовність подій.

У результаті виходить короткий висновок з того, що було сказано в основній частині.

Для пошуку засобів навчання дітей із різним рівнем засвоєння необхідно виявити рівні монологічного мовлення, характерні для конкретного етапу розвитку мовленнєвої навички.

Найбільш доречним для навчання дошкільнят є розподіл монологічних висловлювань за критерієм обсягу і складності на елементарне висловлювання, складне висловлювання і повідомлення за темою [15, с.80].

Елементарне висловлювання складається з декількох речень, об'єднаних єдиною комунікативною метою і пов'язаних предметно-логічним планом. Таке висловлювання не обмежене за обсягом, а кількість речень залежить від індивідуального досвіду мовця і ступеня складності об'єкта [6, с.55].

Монологічне мовлення має такі особливості:

1. Односпрямованість. Монологічне мовлення не призначене для відповіді у формі мовлення вголос.

2. Когерентність, яка відрізняє монологічне мовлення від випадкового набору речень і розглядається в двох аспектах – психологічному, де мова йде про зв'язність мислення, яка виражається в композиційно-смісловій єдності тексту як продукту говоріння, і лінгвістичному, де йдеться про зв'язність мовлення, що передбачає володіння мовними засобами міжфразового спілкування.

3. Тематичність як співвіднесення висловлювання з будь-якою досить загальною темою. Монологічне висловлювання характеризується певною комунікативно-сміисловою організацією. Перш за все, воно чітко показує наявність певної теми, що, у свою чергу, має ряд підтем або мікротем.

4. Контекстуальність, якій, однак, ми не повинні протиставляти темпоральність, властиву межах діалогічного мовлення. Монолог також може бути ситуативним (наприклад, спонтанне висловлювання – розгорнута репліка (мікромонолог) у діалозі). У деяких випадках монолог може бути візуально ситуативним (наприклад, у кіно або телешоу).

5. Неперервність мовлення. Характеризується як висловлювання, що не має обмежень однією фразою і триває протягом певного часу, не перериваючись, для досягнення завершення думки.

6. Послідовність і сталість. Ці якості монологічного мовлення реалізуються в розвитку основної ідеї фрази шляхом уточнення думки, доповнення її, пояснення, обґрунтування тощо.

У закладі дошкільної освіти діти мають засвоїти дві основні форми монологу – самостійну розповіді та переказ. Вони відрізняються один від одного тим, що в першому випадку дитина самостійно вибирає зміст свого висловлювання, а в другому – матеріалом для висловлювання служить літературно-художній текст [17, с.121].

Переказ – це відтворення літературного зразка своїми словами. Переказуючи, дитина запам'ятовує і використовує емоційні, образні слова і фрази з тексту, мовленнєві форми (граматичні конструкції, міжфразові зв'язки) [6, с.37].

Розповідь – це самостійна презентація дитиною певного змісту в будь-якій літературно-мовленнєвій формі. Це більш складний тип зв'язного мовлення в порівнянні з переказом, так як дитина самостійно складає її зміст.

Для навчання дошкільнят лінгводидактика пропонує усні тексти, дискурси, що існують у різних мовленнєвих жанрах (типах висловлювання), що визначаються їх функціональним призначенням і залежать від ситуації: опис, повідомлення, міркування [11, с.7].

Опис об'єкта або явища створює повну картину їх характеристик, якості, властивостей і дії. Усі речення описових історій мають досить повну, яскраву і точну відповідь на питання про те, що таке суб'єкт. Опис характеризується фіксацією візуальних спостережень і об'єктивним викладом, що досягається за рахунок використання численних прикметників, іменників та ін. [4, с. 108]. Опис має здійснюватися за допомогою певної логіко-синтаксичної схеми, що передбачає спочатку визначення, назву об'єкта – «він є...», то його загальна характеристика – «це так...», виділяючи його істотні риси, елементи, характеристики – «він мусить...», згадуючи його можливі дії або дії з ним – «він може... а може, і ні ...» і висловлювання, що відносяться до предмета опису: «мені так подобається, що він...». Дошкільнята мають змогу познайомитися з різними видами описів під час різних видів діяльності: у художньо-мовленнєвій діяльності (у процесі сприйняття літературного твору) – з художнім описом, де предмет представлений за допомогою художніх засобів; у повсякденній діяльності – з діловим описом, що містить об'єктивну характеристику предмета, найбільш важливу для конкретної ситуації.

Повідомлення – це такий функціональний тип мовлення, що характеризується викладом подій у певній послідовності із точки зору оповідача, акцентує час їх здійснення. У цьому відношенні семантично навантажені висловлювання подібні спочатку, потім, відразу, після, сьогодні, минулого року, вчора, минулої весни [4, с.169]. Конструктивну

роль в повідомленні мають дієслова, що позначають минулий час, дії і стан людини. Повідомлення, на відміну від інших видів висловлювання, мають незмінні структурні компоненти: початок – середина – кінець, без яких воно втрачає свою цілісність і завершеність.

Для збереження логіки повідомлення вчені пропонують використовувати логіко-синтаксичну схему, що відображає не тільки сюжетну лінію, але і передбачає наявність елементів опису та уточнення. «Були самі» (хто, де, з ким) – початок послання, яке розвивається далі в зав'язці: «одного разу...»; кульмінація опису подій визначається особливим словом «раптом». Повідомлення про наступне розгортання подій – розв'язку – починається зі слів «тоді», «відразу», «після». Кінцівка – обов'язкова частина розповіді – може виглядати так: «з того часу ...», «Так вони і стали ...», «і вони почали жити-поживати...». Діти знайомляться зі специфічними жанровими, структурними і мовленнєвими особливостями реальних повідомлень – історій і фантастичних, уявних – казок.

Розглянемо зразок оповідання-повідомлення, зроблений дитиною на основі сюжетної картинки [4, с.124]. Діма (5 років 6 місяців): «Одного разу кіт і кролик пішли вранці на риболовлю ловити рибу. Зайчик взяв парасольку, щоб сонце не світило йому в очі і не було жарко. А Кіт, його звали Пух, взяв вудку, щоб ловити рибу. Вода в річці була теплою. Раптово кролик вирішив скупатися. Він пірнув у воду, і Пух подумав, що це велика риба плаває під водою, закинув вудку і витягнув кролика на берег. Потім вони пішли додому».

Міркування – це найбільш складний тип зв'язного висловлювання, що характеризується встановленням логічних зв'язків між судженнями, що містяться у його складі. Завдяки міркуванню доводяться будь-які твердження, порівнюються предмети і явища, наводяться приклади, формулюються висновки [17, с.120]. Воно складається з тези, доказу і висновку. Якщо повідомлення відображає послідовність явищ, їх часовий зв'язок за допомогою вербальних часових форм і лексики, яка визначає рух,

дію і час; в описі в основному використовуються лінгвістичні засоби вираження характерних відносин, у той час як в міркуванні переважають методи, що відображають причинно-наслідкові і цільові відносини з використанням складних сполучників і синтаксичних конструкцій. Міркування засноване на логічному мисленні.

Система занять із розвитку мовлення, а також система художньо-естетичного виховання дошкільнят є двома взаємопов'язаними складовими процесу виховання дітей в закладі дошкільньої освіти. Кожен із них є одночасно початком і продовженням іншого [17, с.37].

1.2. Специфіка операцій утворення мовленнєвих інтенцій у дошкільників

Дослідження феномена інтенціональності мовленнєвої поведінки залишається одним із актуальних завдань сучасної лінгвістики, до якого зверталися і звертаються в своїх наукових дослідженнях як вітчизняні, так і зарубіжні вчені (E.Rogers, J.Searle, R.Macaulay, В.Дем'яненко, Н.І.Формановська). Поняття інтенції має давню історію, оскільки з'явилося ще в середньовічній схоластиці і означало намір, мету і спрямованість свідомості, мислення на який-небудь предмет [24, с.223].

Мовленнєва або комунікативна інтенція – це намір мовця висловити якийсь комунікативно-значимий сенс за допомогою мовленнєвих засобів, тобто здійснити мовленнєвий акт. В основі мовленнєвої інтенції лежать потреби, мотив і мета, тобто фактори, що спонукають мовця до дії, а також денотат значення мовленнєвого висловлювання. Мовленнєві інтенції визначають мовленнєву поведінку комунікантів. Їх розрізняють за такими ознаками:

1) реплікоутворюючі, що призводять до комунікативного результату за допомогою одного висловлювання (дякувати, обіцяти, вибачатися, погоджуватися, змиритися);

2) текстотвірні, що призводять до результату за допомогою ряду висловлювань у діалозі (змушувати, сперечатися, наполягати, дорікати) або в монологі (визначати, міркувати і ін.) [24, с.224].

У спробах дати визначення поняттю інтенції акцентуються різні аспекти даного феномена. Так, за визначенням Г.П. Грайса, інтенція являє собою намір мовця повідомити щось, передати у висловлюванні певне суб'єктивне значення. Це суб'єктивне значення зводиться до поняття, що виражається в контексті «А має на увазі щось, кажучи В»; інтенції мовців і успіх їх розпізнавання слухачами були співвіднесені з пануючими в даному мовленнєвому співтоваристві «домовленостями» щодо значення тих чи інших виразів. Умовою ж успіху розпізнавання інтенції індивіда є його включеність в мовленнєве співтовариство (Грайс, 1985) [24, с.225].

Учена О.С. Ахманова схиляється до визначення, згідно з яким інтенція розуміється як потенційний або віртуальний зміст висловлювання; в цьому визначенні інтенція протиставляється актуальному або висловленому змісту (Ахманова, 1969) [24, с.225].

Не можна не погодитися з думкою ряду дослідників, що мовленнєва інтенція – це намір, задум зробити щось за допомогою такого інструменту, як мовно-мовленнєве висловлювання. Поняття інтенціональності використовується і в працях з функціональної граматики. Говорячи про інтенціональність по відношенню до граматичних категорій, мається на увазі зв'язок семантичних функцій граматичних форм з намірами мовця, з комунікативними цілями мовленнєвої діяльності.

Поняття інтенціональності налічує два аспекти:

- 1) аспект смислової інформативності (актуальності);
- 2) аспект зв'язку з намірами мовця в акті мови, з комунікативною метою, з цілеспрямованою діяльністю мовця, тобто з тим, що він хоче висловити в даних умовах комунікації (аспект «власне інтенціональний») (Кацнельсон, 1965) [24, с.226].

Зазначені аспекти поняття інтенціональності тісно пов'язані один із одним; смислова інформативність даного граматичного значення є необхідною умовою його використання в мові (при взаємодії системного значення граматичної форми з елементами внутрішньомовного і позамовного середовища) для реалізації намірів мовця.

Один із найбільш складних питань у проблематиці інтенціональності – це критерії і способи визначення наявності або відсутності даної ознаки, а також ступеня її актуалізації. Якоюсь мірою можуть бути використані згадані вище контрасти часів, видів, а також поправки, що вносяться мовцем у процесі мовлення, репліки слухача, що свідчать про виділення окремих форм із їх семантичними функціями. Розгляд граматичної семантики в її відношенні до сенсу висловлювання тісно пов'язаний із загальною проблематикою співвідношення значення і функції. Саме поняття значення, пов'язане насамперед з мовною системою, розглядається з точки зору його ставлення до функції як мети, призначення, потреби. Необхідно звернути увагу на особливий аспект граматичних значень – ставлення до позиції мовця, до того, що він хоче висловити. Мова йде про «інтенціональні потенції» мовної системи. У самому граматичному значенні як елементі категоріальної системи можуть бути виявлені властивості, пов'язані з намірами мовця в процесі розумово-мовленнєвої діяльності [15, с.117].

Інтенціональна структура висловлювання являє собою досить складне явище. Вона тісно пов'язана з реалізацією цілого ряду функцій мови і мовних одиниць, серед яких слід назвати регулятивну функцію, конативну, прескриптивну, апелятивну, афективну, оціночну, інтеракціональну, міжособистісну, дискурсивну, металінгвістичну. (Дем'янков, 1989) [24, с.223].

Складність дослідження інтенціональної структури мовленнєвого акту пов'язана і з тим, що в реальному спілкуванні відбувається накладання декількох різних цілей і намірів мовця, тому ефективність мовленнєвої

стратегії оцінюється після досягнення максимальної кількості цілей, або в залежності від їх ієрархії.

Для нашого дослідження представляє особливий інтерес виявлення особливостей реалізації певного мовленнєвого наміру в конкретному мовленнєвому акті. Очевидно, використання різних мовних засобів для експлікації та інтенсифікації вираження наміру по відношенню до факту служить для досягнення інтенції переконання.

Перш за все, ми припускаємо, що для кожного мовленнєвого акту існують особливі ситуативні умови успішності, які повинні вважатися виконаними, якщо речення вживається як мовленнєвий акт відповідно до деякої своєї основної функції. Якщо це дотримується, то виникає узгодження між значенням пропозиції і відповідними ситуативними умовами успішності.

Акцентуючи увагу на функціональних властивостях мови і своєрідності її використання в різних комунікативних обставинах, у рамках соціолінгвістики розглядаються проблеми опису типових ситуацій мовленнєвого спілкування, формулювання правил мовленнєвої поведінки носіїв мови в різних ситуаціях в залежності від цілей комунікативного акту.

Так, деякі вчені пропонують розглядати мовленнєву ситуацію як структурований об'єкт, який складається з ряду змінних, а саме, адресант і його соціальна роль; адресат і його соціальна роль; відносини між адресантом і адресатом; тональність; мета; засіб (літературна мова, місцевий діалект, професійна мова, соціально-груповий жаргон); спосіб (контактний/дистантний, усний/письмовий), причому, зміна значення кожної зі змінних веде до змін у лінгвістичних характеристиках мовленнєвої ситуації [16, с.78]. Слід зазначити, що диференціація мовленнєвих ситуацій із комунікативних цілей висловлювання відбувається згідно з основними положеннями теорії мовленнєвих актів; за допомогою соціолінгвістичного аналізу мовленнєвих ситуацій можна виявити соціальні причини порушення

комунікативних постулатів (максим), виникнення комунікативних невдач [30, с. 156].

Однією з особливостей сучасного розвитку суспільства можна вважати явище диглосії як соціокультурного феномена. Оскільки мова – це одночасно і система передачі думок, засіб спілкування і значимий фактор культурних, ідеологічних, політичних, етнічних процесів, то особливі умови існування і діяльності спільнот призводять до формування та адаптації різних знакових систем.

Соціальний статус учасників спілкування є однією з характеристик учасників спілкування, безпосередньо пов'язаний із мовленнєвим актом і мовленнєвим жанром і проявляється в модусі висловлювання. Вивчення соціального статусу людини дає можливість розкрити суттєві сторони мови як явища культури і встановити характеристики мовленнєвої поведінки людей.

Очевидно, що побудова моделі розгортання / розвитку мовленнєвої інтенції і визначення її компонентів не може не брати до уваги і не досліджувати фактори, що впливають на її структуру. До подібних значущих факторів необхідно віднести такі поняття, як «мовна картина світу», тобто сукупність уявлень про світ, закріплених у мові; «народна картина світу» – сукупність уявлень про світ окремої нації; «ментальність», як особливості світосприйняття нації, що виражені в мові, літературі, образотворчому мистецтві.

Отже, у процесі мовленнєвої комунікації передаються не просто готові одиниці, мовні структури з готовим семантичним змістом; процес передачі інформації завжди супроводжується когнітивними процесами, що лежать в основі мовленнєвого повідомлення.

Нині можна виділити три великих напрямки психолінгвістичних досліджень: це комунікативний, когнітивний і генетичний підходи. Вони багато в чому перетинаються один із одним. У комунікативному підході розглядається проблема цілеспрямованої вербальної комунікації. Увага

приділяється спрямованості мови, тому, в якій ситуації вона вимовляється і для чого призначена. Один із можливих аспектів розгляду цієї проблеми представлений методом інтент-аналізу [16, с.48].

Такий підхід дозволяє розглядати саме психологічну сторону мови, ті наміри, що в ній містяться. Ключовим поняттям даного підходу є поняття «інтенціональність».

Терміном інтенція в психології позначається суб'єктивна спрямованість на об'єкт, активність свідомості суб'єкта, намір, що лежить в основі дії. Такого роду спонукальний інтенціональний поштовх до говоріння становить необхідний елемент мовленнєвого процесу. Коли людина говорить, вона має якийсь намір, який бажає висловити, тобто здійснює спрямований до певної мети мовленнєвий акт [25, с.117].

Нині проведено ряд досліджень у межах підходу, що використовує метод інтент-аналізу. Виявлено інтенції, які присутні у немовляти, яке вимовляє свої перші слова, у дітей-дошкільнят, у політиків, які виступають перед численною аудиторією. Характер інтенцій виявляється різним у дитини і у досвідченого дорослого. Інтенція малюка – розповісти світу про свої враження і переживання. Коли ж досвідчений ритор виступає перед великою і невідомою аудиторією, у його свідомості існують складні інтенціональні структури, різні елементи яких спонукають його представляти свідчення своєї привабливості; наводити аргументи, що дискредитують противника; прагнути залучити симпатії аудиторії.

Мельцов (а.Meltzoff) у своїй теорії розумового розвитку говорить про те, що розуміння інтенцій інших людей є переломним моментом для більш високого рівня спілкування і подальшого розвитку мовлення. Дитина в своєму розвитку має усвідомити, що у інших людей також можуть бути властиві їм наміри, до виконання яких вони будуть прагнути, і які будуть обумовлювати їх поведінку [24, с.225].

Звернемо увагу на те, що описувана інтенціональна функція не позбавлена уваги дослідників. Вона вивчалася вже починаючи з ХІХ

століття такими видатними психологами і філософами, як Ф.Брентано, Е. Гуссерль, К.Штумпф, Т. Ліппс, В. Штерн [24, с.225].

Цінний внесок у розробку даної теми внесли лінгвісти, філософи мови – Остін, Дж.Серль, Строссон. За Серлем, інтенціональність властива не тільки людині, але і тваринам, які не мають мови. Здатність виражати свої інтенціональні стани, а також дбати про те, щоб інші впізнавали ці ментальні стани, складає основу мовленнєвого процесу. Мовлення виявляється вторинним по відношенню до інтенціональності, інтенціональні стани більш фундаментальні, ніж мовлення [24, с.226].

Мовленнєві інтенції дорослих досить складні і не так легко виявляються, тому найбільш продуктивним представляється вивчення появи і розвитку інтенцій у дітей. Це є одним із важливих завдань формування мовленнєвої компетенції дошкільника, передбачених базовим компонентом дошкільної освіти [1, с.25].

Нижче наведені приклади інтенцій мовлення дитини, виявлені із застосуванням методу інтенг-аналізу:

1. Хлопчик сидів за чаєм, весело базікав: «Діма, коли буде великий, Діма буде пити горілку. Діма буде татом, тато буде тіткою, мама буде дядьком». При останніх словах Діма розсміявся, засміялися і всі, хто сиділи за столом. У будинку горілки ніхто не пив, Діма чув про неї тільки з розмов.

Інтенція дитини: насмішити.

2. Дитина (хлопчик) дуже любив слухати казки; коли батьки відмовлялися розповісти йому казку, він починав їх просити: «Діма буде татуся, матусю любити, а татко буде казки говорити».

Інтенція хлопчика: умовити.

Метод інтенг-аналізу дає змогу описати мовленнєвий розвиток дітей через призму теорії мовленнєвої інтенціональності.

Ученими доведено, що інтенціонально-цільова спрямованість, що виражається в мові дітей трьох-п'яти років, істотно характеризує їх ігрову поведінку.

1.3. Характеристика методу sand play

Ще на початку XIX століття, Герберт Уеллс помітив, що його сини, граючи з мініатюрними фігурками, намагаються знайти рішення своїх проблем. Трохи пізніше, через 20 років, дитячий психолог Маргарет Ловенфельд запропонувала дітям під час сеансу використовувати ящик із піском, воду і невеликі іграшки. Цей метод був названий «технікою побудови світу», він допомагає дітям без слів висловити свої почуття, емоції, переживання – тобто те, що для них висловити буває складно. Ця психологічна методика називається Sand play(Сендплей), гра з піском, а також юнганська пісочна терапія [39, с.7].

Згідно Юнгу, людська психіка має свою глибоку мудрість і потенціал до зцілення і трансформації, власною системою самозбереження, деяким психічним імунітетом. Однак, щоб цей імунітет з'явився, потрібні певні умови. Одна з таких умов-це створення надійного і безпечного простору, в якому дитина може висловлювати і досліджувати свій світ, перетворюючи свій досвід і свої переживання, часто незрозумілі або ті, що тривожать, у зорові і відчутні образи [40; 41].

Пісочна терапія – це ключ до внутрішнього світу дитини, один із найбільш органічних способів висловити переживання, досліджувати світ, вибудувати відносини.

Пісочниця – це маленька модель навколишнього світу. Під час гри з піском дитина може висловити свої почуття і переживання. За допомогою гри її легше почути і зрозуміти дорослим. Вирішуючи спірні питання під час гри, у дитини зникає необхідність проявляти їх в повсякденному житті. Розігруючи різні сюжети відомих казок у пісочниці, дитина символічно вирішує свої проблеми, позбавляється комплексів, страхів і переживань.

У наш час батьки через надмірну зайнятість, на жаль, дозволяють дітям багато часу проводити перед телевізором і комп'ютером, що негативно позначається на психічному і фізичному здоров'ї дітей. Це спонукає психологів і педагогів шукати нові форми роботи. Такою інновацією стала технологія сендплей – гра з піском.

Пісок – найулюбленіший матеріал для ігор і занять дітей. Одні з перших іграшок, які батьки купують своїй дитині, – це відерце, совок і формочки. Ігри піднімають настрій у дітей, викликають емоції радості, спонукають до діяльності. Діти стають більш впевненими і здатними долати життєві труднощі, вчаться розуміти себе та інших. У них формуються навички позитивної комунікації, розвивається тактильна чутливість і дрібна моторика рук [27, с.47].

Організація ігор із піском вимагає створення спеціального просторового середовища.

Для роботи з піском в дитячому садку необхідні:

- пісочниця розміром 50 x 70 см. Висота борту 8 см. Такий розмір відповідає оптимальному полю зорового сприйняття, дозволяє дитині охопити поглядом всю пісочницю цілком. У середині поверхня ящика пофарбована в блакитний колір: дно символізує воду, борти – небо;

- чистий пісок займає невелику частину в ящику, він може бути вологим або сухим. Він створює символічну лінію горизонту;

- набір мініатюрних фігурок: домашні та дикі тварини, комахи, птахи, люди, дерева, будинки, скарби тощо. Це неповний перелік, доповнювати його можна за потребою [8, с.52].

Перше заняття можна почати з бесіди про відчуття: «Мені приємно. Я відчуваю прохолоду піску. Коли я рухаю руками, то мої пальчики і долоні відчувають кожну піщинку». Розташували дітей біля пісочниці, доречно запропонувати їм руками доторкнутися до піску: «Що ви відчуваєте, торкаючись піску?» Ця вправа стабілізує емоційний стан психіки дитини. Потім вибирається напрямок роботи.

Під час проведення ігор педагог пропонує дітям: по черзі робити відбитки кисті рук внутрішньої і зовнішньої стороною; «походити» долоньями по піску, залишаючи свої «сліди»; «поїздити» долоньками і ребром долоні, виконуючи зигзагоподібні і кругові рухи; відобразити сліди птахів, звірів, тварин; створити відбитками долонь, кулачків різноманітні малюнки: сонечко, травичка, квіти, дерева, дощ; здувати пісок.

Далі завдання ускладнюються.

Досвід показує, що діти більше люблять ігри-казки. Головне, щоб вони були цікавими і близькими дітям. Основним принципом роботи є те, що вони безпосередньо, повно проживають процес, є справжніми героями тієї чи іншої казки. Ігри сприяють розвитку ініціативності, Незалежності в спілкуванні, розвитку комунікативних навичок і емоційної сфери. У дітей формуються вміння справедливо вирішувати конфліктні ситуації, налагоджувати дружні стосунки.

Граючи з піском, діти краще розуміють свої бажання, реально бачать вихід зі складної ситуації, творчо змінюють негативну ситуацію або стан. Гра-казка допомагає формувати у дітей навички культури спілкування: вміння без крику і сварок миритися між собою; поступатися і чекати, коли треба, ділитися тим, що потрібно самому і спокійно розмовляти, не порушуючи гри недоречними втручаннями [27, с.48].

Інструкція педагога може бути вільною: «Ви – чарівники. Ви можете створити в пісочниці все, що захочете. Побудуйте власну країну. Кожен із вас може вибрати фігурки і дібрати до них будівлі, камені, рослини, тварин, які будуть жити у вашій країні».

Немає нічого доступнішого і простішого, ніж ігри з піском, і в той же час ці ігри можуть дати дитині дуже багато. Податливість піску дає кожному можливість відчувати себе творцем, програти, «прожити», вирішити індивідуальні проблеми і навчити взаємодії з однолітками.

Тож, малювання піском і на піску, пісочна анімація, метод sand play – усе це назви однієї й тієї ж діяльності, що нині є надзвичайно популярною.

Існує величезна кількість незвичайних способів і технік малювання, але малювання піском заворює. Пісок – загадковий матеріал, що притягує до себе. Його сипкість привертає і дітей, і дорослих, заворює своєю піддатливістю, різноманітною здатністю бути сухим або вологим, легким і крихким, щільним і пластичним.

Однак пісок не такий простий. Елементарні, здавалося б, ігри можуть бути дуже корисними для психічного здоров'я і розвитку дітей. У певному віці їх починає вабити до нього: дітям хочеться помацати пісок, пограти іграшками, поколупатися в ньому палицею, викопати ямку.

Малювання на піску до вподоби дітям різного віку. Малюки можуть створювати найпростіші зображення, малюючи пальчиками по рівній поверхні. І як чудово, що для того, щоб змінити малюнок, не треба ні гумки, ні нового аркуша, досить просто провести пальчиком по піску. Ця діяльність розвиває моторику не гірше, ніж малювання фарбами, а безладу від неї набагато менше. Маленькі діти з величезним задоволенням малюють піском. Пісок дуже добре сприяє розвитку дрібної моторики. А, крім того, дитина вчиться розрізняти текстуру різних речовин. Адже для малювання можна використовувати не тільки сухий, але і вологий пісок – його піщинки можна розмазувати по склу [27, с.67].

Та й на розвиток дітей більш старшого віку малювання піском має надзвичайно сприятливий вплив. Педагоги і дитячі психологи зазначають, що успішність у школі у тих дітей, які почали займатися малюванням піском, значно поліпшується. Цей вид творчості стимулює прискорений розвиток і мислення, і мовлення дитини.

Малювання на піску відрізняється від звичайного малювання на папері тим, що воно не створює так званого «страху білого аркуша», адже аркуш спочатку «брудний», та й навіть, якщо зробиш не так, як хотів, усе легко можна виправити. Саме тому такі заняття ідеально підійдуть для сором'язливих і боязких дітей.

Такі заняття сприяють розвитку дрібної моторики куди краще, ніж пальчикові гімнастики і прописи.

Спочатку діти вчаться малювати так, щоб пісок не висипався зі столу для малювання, а це дітям дається нелегко, адже окорухова координація розвинена далеко не у всіх.

Щоб розрівняти пісок тонким шаром або насипати рівну смугу піску, треба дуже точно регулювати натиск руки, а це далеко не всім дорослим відразу вдається. Також дуже часто використовується малювання пучкою, а це вже зовсім тонка моторика [27, с.68].

Безумовно, слід відзначити, що малюємо ми на піску часто двома руками, а це добре впливає на розвиток міжпівкульних зв'язків, які є запорукою ефективної та енергоємної роботи мозку в цілому.

Заняття проходять хоч і за столами, але вони досить рухливі, адже певні елементи набагато зручніше малювати стоячи, або обходити стіл з іншого боку. А ще іноді дуже цікаво допомогти сусідові!

Ну і, звичайно ж, не можна не відзначити вплив таких занять на розкутість, розвиток творчого потенціалу, фантазії кожної дитини. Адже під час малювання піском лише на початку дітям показують основні прийоми малювання, а далі діти експериментують самі. Пісок багатогранний, завжди знайдеться кілька способів, щоб намалювати один і той же елемент.

Також малювання на піску сприяє розвитку просторових уявлень (орієнтації на аркуші), мовленнєвому розвитку (заняття будуються на основі якогось сюжету, а діти активно залучаються до його створення і розповіді).

Малювання на піску для дітей – це чудова можливість для самовираження, розвитку творчих нахилів у дитини, а також простий і дієвий спосіб навчитися виражати свої почуття, емоції, переживання.

Як впливає метод сендплей на інтенційно-мовленнєвий розвиток, буде розглянуто нами в другому розділі дипломної роботи.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ІНТЕНЦІЙНО-МОВЛЕННЄВОГО РОЗВИТКУ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ МЕТОДУ СЕНДПЛЕЙ

2.1. Характеристика методів і прийомів навчання дітей монологічного мовлення

Нині в лінгводидактиці існує декілька класифікацій розвитку монологічного мовлення: за характером мовленнєвих дій; за використанням наочності; за домінуючими психічними процесами [4, с.18].

Використання різних способів переказу допоможе активізувати дитячу мову. Існують такі способи організації переказу:

- * повна (інтегральний) традиційний – одна дитина переказує весь текст цілком;
- * переклад частинами (командами);
- * колективний переклад – діти по черзі відтворюють текст переказу;
- * драматизація за ролями;
- * творчий переказ.

Ефективним способом відтворення сюжетної лінії та полегшення процесу переказу є застосування різних способів запам'ятовування (мнемотаблиць), а саме: використання колірних моделей (фігури однакової форми і розміру, але різного кольору), моделей різної форми (коли різними геометричними фігурами зображують казкових персонажів, наприклад, трикутник, – лисицю або півня, коло – жабу, овал – зайчика), моделей різного розміру (одна і та ж форма і колір фігури відрізняються за розміром: великий прямокутник – тато-ведмідь, маленький – ведмежа), моделей-малюнків (коли дітям треба домалювати персонажів казки).

Існують такі методи формування мовленнєвих умінь розповідати (за Л. Калмиковою, Н. Харченко):

- * пояснювально-ілюстративний (читання художніх творів, власних оповідань, демонстрація сюжетних картинок);

- * репродуктивний (переказ, мовленнєві вправи за зразком);
- * частково-пошуковий (евристичний) (бесіди, конструктивні вправи, структурно-логічна схема сюжету оповідання);
- * проблемний (проблемні мовленнєві ситуації);
- * дослідницький (творчий) (дидактичні мовленнєві ігри, самостійна побудова монологу) [15, с.142].

Фундатор галузі української дошкільної лінгводидактики А.М. Богуш радить для навчання дітей монологічного мовлення використовувати такі методи [4, с.403]:

* Командний метод

Командний метод складання розповіді активізує процес зв'язного мовлення, підсилює засвоєння структури висловлювання, привертає увагу дітей до власного мовлення і висловлювань своїх друзів, заохочує до оцінки оповідань. Командні історії – це один із найефективніших способів навчити дітей розповіді.

По-перше, дитина не відчуває себе самотньою (діти об'єднуються в команду з 3-4 дітей тільки за бажанням і симпатією), що додає впевненості.

По-друге, якщо розповідь складається командою, то особиста частина кожного члена команди буде відповідно меншою за обсягом, що робить її здійсненою навіть для самих боязких дітей.

По-третє, завдяки командним історіям майже всі діти беруть участь в активній мовленнєвій практиці під час занять. Жодна команда повністю не повторює попередню історію, але додає щось своє.

У процесі розповідання історії кожен повинен слухати і бути готовий підтримати іншого, щоб не підвести всю команду, вміти робити правильно, тобто продовжувати там, де зупинився друг. Командна робота сприяє розвитку творчих здібностей, самостійності та ініціативи особистості.

* Структурна-синтаксична схема

Найбільш ефективним способом навчання розповідей у середньому і старшому дошкільному віці є структурно-синтаксична схема (для описових

і сюжетних оповідань). Суть структурно-синтаксичної схеми полягає в тому, що вихователь, невідомий дитині текст допомагає відтворити без зайвих і непотрібних, складних пояснень, а тільки за допомогою коротких початкових слів подає схематичний план опису («Це -...», «Він такий ... ..», «У нього є...», «Він може...», «Мені подобається...») або сюжет оповідання («Жив-був ...», «Колись ...», «Раптово ...», «Потім ...», «І був їм...»), які дитина завершує за власною ініціативою, відповідно до своїх інтересів і можливостей. Поступово логіка опису або розповіді засвоюється, і дитина починає користуватися нею без допомоги педагога.

* Коментоване мовлення

Вихователь створює ситуацію, що, з одного боку, залучає до цікавої колективної діяльності, результати якої постають прямо перед очима дітей [15, с.76]. З іншого боку, ця емоційно активна ситуація спонукає дітей до активного мовлення, результатом якого є створення колективно складеного оповідання.

* Спільне мовлення

У ранньому дошкільному віці перевага віддається такому способу підтримки активного мовлення, як спільне мовлення, коли дорослий починає фразу, а дитина продовжує і закінчує її: «Одного разу... (вихователь показує фотографію кролика, який гризе морквину) кролик гриз морквину. Морква була саме такою ... (міміка показує задоволення)» [6, с.87]. Заняття найкраще проводити в невеликих підгрупах (3-5 дітей). Переваги спільного мовлення проявляються в тому, що незалежно від ступеня підготовленості дитини, рівня її зв'язного мовлення, результат складання розповіді на основі малюнка завжди буде позитивним, що викликає у дитини почуття успіху, бажання вигадувати більше. Важливо, що мовленнєва допомога педагога є лише фоном, сполучною ланкою, яка допомагає об'єднати окремі слова в зв'язні речення, судження, не заважає дитячій ініціативі, заохочує самостійність.

• Метод моделювання

Метод моделювання фіксує увагу дитини на змістовному аспекті, тобто на побудові сюжетної лінії, послідовності основних епізодів розповіді. Цей метод, запропонований Л.А.Венгером, О.М.Дяченко, доцільно використовувати в процесі навчання переказу, а також у процесі складання творчої розповіді [4, с. 412].

Серед прийомів навчання дітей монологічного мовлення А.М.Богуш виокремлює:

- * складання розповіді за частинами, за опорними словами, за окремою темою;
- * зразок розповіді, частковий зразок розповіді, дублер-зразок розповіді, аналіз зразка розповіді;
- * план, дитяче відтворення плану, колективне складання плану;
- * колективна композиція розповіді, кінець або початок дитячих оповідань, пропозиції щодо варіантів розповіді;
- * проблемні питання, порівняння та зіставлення, творчі завдання, мовленнєві логічні завдання, ігрові завдання;
- * виправлення помилок, теми та інструкції, підказка слів, речень, педагогічна оцінка, аналіз дитячих оповідань [4, с. 408].

У процесі навчання монологічного мовлення важливо дотримуватися таких етапів:

- * Перша стадія – це рівень елементарного висловлювання. Мета полягає в тому, щоб діти оволоділи вмінням висловити одну повну думку про об'єкт або явище. Елементарне висловлювання діє як мінімальна одиниця оперативної підготовки.
- * Друга стадія – це рівень складного висловлювання. Мета полягає в тому, щоб навчити дошкільнят логічно поєднувати елементарні висловлювання, формалізувати думки про декілька явищ або об'єктів [30, с.117].

Навчання монологічного мовлення тісно пов'язане з проблемою класифікації навчальних умінь, необхідних для побудови висловлювань даного виду мовлення.

Отже, у процесі засвоєння монологічних висловлювань основним завданням є розвиток у дітей здатності логічно і послідовно створювати закінчені повідомлення з уже засвоєних в мові структур, а не відтворювати завчені тексти.

2.2. Методика діагностування операцій утворення мовленнєвих інтенцій

Для розкриття нерозривного зв'язку змісту мовлення дошкільників із їхніми *устремліннями* у конкретному акті говоріння (як спонтанному, так і на прохання експериментатора) використовується метод *інтент-аналізу* [16, с.45].

Інтент-аналіз дає змогу відтворити інтенції, що приховуються за мовленням дітей. Важливою особливістю інтент-аналізу є звернення до оригінальних мовленнєвих матеріалів (дитячих висловлювань – точніше, текстів як результату аудіозапису висловлювань), до інтенціональних характеристик, пов'язаних з комунікацією вихователя і дітей, повсякденною різноманітною практичною діяльністю дошкільників. Беруться до уваги і пояснення дітей щодо їх устремлінь та бажань створювати тексти й причини цих мовленнєвих намірів. Для характеристики використовуються як відкрито виражені наміри (відверті розповіді, прохання, висловлення думок, бажань й емоцій (позитивних і негативних), спонукання для отримання дозволу з боку вихователя тощо), так і приховані й, зазвичай, неусвідомлювані інтенції, які є психологічною реальністю дитячого мовлення і комунікації [16, с.45].

З метою моделювання “інтенціонального простору” висловлювань аналізуються тексти висловлювань дітей. Інтенціональний простір містить інтенціональну спрямованість дітей-мовців, конкретні інтенції, виражені в мовленні. Реконструкція інтенціонального простору відбувається на

матеріалі дитячих висловлювань з різним функціонально-смісловим спрямуванням (розповідь, опис, міркування), які продукуються здебільшого за ініціативою дошкільників: про те, як діти провели вихідний день, з ким зустрічалися, чому не сподобався мультфільм, який песик мешкає в їхній квартирі, чому хлопчик поводить себе не чемно, яке диво бачили в зоопарку, хто з ким посварився та чому тощо.

Такі висловлювання є аутентичним мовленнєвим матеріалом, що відображає інтенціональні характеристики діяльнісного мовлення і його зв'язок з життєдіяльністю дітей. Мають характеризуватися не тільки їхні відкрито виражені наміри (прохання, спроби поділитися враженнями), а й неусвідомлювані інтенції, які сприймаються вихователями з розумінням і утворюють психологічні реалії мовленнєвої взаємодії дитини з дорослими.

Наявність самостійного задуму у дошкільників визначається за допомогою аналізу дитячих висловлювань, що продукуються як результат вияву дитячих мовленнєвих потреб та комунікативної мотивації. Дітям необхідно відповісти на різноманітні запитання вихователя, на кшталт: “Чим же завершилася твоя прогулянка з батьком? Хто був найспритнішим у змаганнях? Що вирішили діти зробити для песика?” та ін. Всі запитання спрямовуються на з'ясування того, чим завершилися події, а відтак, чим має закінчуватися висловлювання.

Результати інтен-аналізу можна розмістити в таблицях (див. табл. 2.1, 2.2, 2.3, 2.4, 2.5).

Таблиця 2.1

Передбачувальні інтенціональні спрямованості та пов'язані з ними конкретні інтенції у дітей старшого дошкільного віку

№	Інтенціональні спрямованості	Конкретні інтенції
1.	на передачу інформації	Показати знання ситуації, бути першим у повідомленні подій, дістати похвалу

2.	на передачу вражень, вираження емоційного стану або на досягнення його стабілізації	Вступити в емоційний контакт, отримати схвалення, дістати похвалу, знайти підтримку в Інших, захист від невдоволення інших, заради особистої вигоди, з'ясувати ставлення до самого себе, взаємини, отримати задоволення від говоріння, від можливості ще раз мисленнєво пережити приємні події, викликати співпереживання,
3.	на привертання уваги до себе	Виявити ставлення до себе, отримати дозвіл, дістати власну вигоду, одержати провідну роль у грі, нагадати про бажане, показати самого себе, спонукати інших до певних дій та вчинків, завоювати увагу, намагання наполягти на своєму, аби дістати бажане.
4.	на активізацію комунікацію з дорослими	Вступити у розмову.
5.	на навчально-мовленнєву діяльність	Виконати мовленнєве завдання, навчитися висловлюватися перед однолітками, дорослими, отримати схвалення своєї розповіді, бути кращим у мовленнєвому сенсі, заручитися їх допомогою в процесі висловлювань, отримати задоволення від розмови з вихователем.
6.	на смислоформування, смислоформування	Точніше виразити думки, мовленнєве самовираження, сформованість, намагання бути зрозумілим для дорослих, самовиправдання, уникнення відповідальності.

Таблиця 2.2

Стан інтенціональної спрямованості мовлення дітей п'яти років

№	Показники	Кількість дітей	% дітей	Разом
1.	Інтенціональна спрямованість на партнерів з комунікації – слухачів			
2.	Відсутність інтенціональної спрямованості на реципієнтів			
3.	Інтенціональна спрямованість на навчально-мовленнєві завдання і навчально-мовленнєву діяльність			
4.	Відсутність інтенціональної спрямованості на навчально-мовленнєву діяльність, взаємодію			
5.	Полімотивованість мовленнєвих інтенцій			
6.	Сформованість мовленнєвих інтенцій			
7.	Стійкість інтенцій			
8.	Мінливість інтенцій			

Таблиця 2.3

Експертна оцінка наявності самостійного задуму

і дані експлікації дітей

(стан розвитку мовленнєвого задуму)

Наявність мовленнєвого задуму, виявленого експериментатором

№	Показники розвитку мовленнєвих задумів	Кількість	Дітей,
1.	Наявність мовленнєвого задуму, виявленого експериментатором		
2.	Відсутність мовленнєвого задуму, виявленого		
	Разом		

Наявність мовленнєвого задуму, експлікованого дітьми

3	Відмовилися скласти розповідь		
4	Наявність мовленнєвого задуму, експлікованого в поширеному реченні		
5	Наявність мовленнєвого задуму, експлікованого у скороченій		
6.	Відсутність експлікації мовленнєвого наміру, але наявність реального втілення його у розповіді		
7.	Відмовилися експлікувати мовленнєві наміри, проте склали розповіді за запитаннями		
	Разом		

Таблиця 2.5.

Показники образу результату висловлювання у дітей

	Наявність образу результату майбутнього висловлювання, за даними експериментатора	Відсутність образу результату майбутнього висловлювання, за даними експериментатора	Наявність образу результату майбутнього висловлювання, за експлікацією дітей	Відсутність експлікації образу майбутнього висловлювання. Продуктування висловлювання без попередньої вербалізації образу висловлювання	Відмова висловлюватися
Кількість дітей, у %					
Кількість дітей, у %					

За результатами діагностування можна умовно виокремити прогнозовані рівні інтенційно-мовленнєвого розвитку дітей: перший рівень (*високий*) другий рівень (*достатній*), третій рівень (*середній*), четвертий рівень (*недостатній*) і подати в таблиці у відсотках (див. табл. 2.6).

Таблиця 2.6

Стан інтенціонально-мовленнєвого розвитку дітей

К-ть дітей	Рівні інтенціонально-мовленнєвого розвитку дітей			
	Високий	Достатній	Середній	Недостатній
%				

Також Л.О.Калмиковою обґрунтовано якісну характеристику інтенційно-мовленнєвого розвитку дошкільників за рівнями.

Високий. Інтенціональна виразність створена кількома інтенціями; провідною інтенцією є бажання поділитися інформацією; інтенції, як правило, усвідомлювані; виявляється інтенціональна спрямованість на комунікантів і на навчально- мовленнєві завдання; має місце самостійний, стійкий задум, його попередня експлікація в поширеному реченні; наявний образ результату своїх висловлювань – певний смисл.

Достатній. Мовлення поліінтенціональне, але пов'язані з інформативною спрямованістю інтенції не виражені яскраво; переважають інтенціональні спрямованості на активізацію комунікації з дорослими і однолітками, на привертання уваги до себе, на вираження емоційного стану; інтенції усвідомлюються у спонтанних висловлюваннях; наявний самостійний задум, що експлікується в поширених і переважно однослівних реченнях; має місце образ результату висловлювань у більшості дій, але немає попередньої експлікації цього образу; задуми не завжди відзначаються стійкістю

Середній. У дітей простежується інтенціональна невиразність: вона спрямована здебільшого на комунікативну, діалогічну або сформовану взаємодію; у висловлюваннях дітей проявляється нестійкий мовленнєвий задум, експлікований у скороченій формі, образ результату майбутнього висловлювання попередньо не експлікується

Недостатній. Діти або висловлюються без попередньої вербалізації образу майбутнього висловлювання, а бо взагалі відмовляються висловлюватися [16, с.53].

2.3. Ігри та вправи з піском

Дитина залучається до гри з піском емоційно, психічно, фізично. При цьому створюються сприятливі умови для прояву у дітей концентрації уваги, допитливості, захопленості, а також для релаксації. Активуються розумові і емоційні резерви, що виражається у фізичних формах, які створюються руками. Знаменитий Песталоцці описував виховання дітей як процес, де необхідно об'єднати голову, руки і серце. Пісок м'який, податливий, здатний злипатися, що надає йому унікальні лікувальні властивості. Створення уявних образів, робота руками і отримання задоволення – усе це в сукупності і лежить в основі лікувального ефекту, створюваного графомоторними заняттями з піском. У вальдорфських школах діти вчать тому, як намалювати різні фігури: кожен придуману фігуру слід окреслити в повітрі або на підлозі за допомогою рук і ніг. Це хороший спосіб для того, щоб діти освоїлися з фігурами, використовуючи свої почуття і моторну (або рухову) пам'ять. Але окреслену в повітрі або на підлозі фігуру не може побачити ні сама дитина, ні вчитель – дітям же необхідний видимий, конкретний результат їх діяльності. І тому вчителі вальдорфських шкіл малюють фігури крейдою на дошці, а учні перемальовують їх у зошиті після уявного окреслення, описаного вище.

Граючи, діти відчувають задоволення, і це спонукає до нових відкриттів і винаходів. Таким чином, дитина розвиває себе сама, плануючи, малюючи, втілюючи свої фантазії у зображеннях на піску. Образи, що виникають у свідомості, знаходять своє вираження в реальних і видимих формах. Зникає страх помилитися або зробити щось неправильно, так як все можна виправити – помилки на піску легше і простіше виправити, ніж на папері. Пісок дозволяє дітям відчути, що вони в змозі створити багато різних речей [27, с.46].

Ігри з піском різноманітні:

- навчальні ігри, що забезпечують процес навчання читання, письма, лічби, грамоти;

- пізнавальні ігри, що дають змогу дітям дізнатися про різноманіття навколишнього світу, про історію свого міста, країни тощо;

- проектні гри, що виявляють потенційні можливості дитини, розвивають її творчість і фантазію.

Виокремлюють п'ять кроків організації ігрового процесу з піском.

Перший крок – демонстрація пісочниці. Вихователь: «Подивіться, наша пісочниця заповнена піском наполовину, тому видно блакитні бортики. Як ви думаєте, навіщо це потрібно? Дійсно, бортики символізують небо. У пісочниці є ще один секрет, якщо ми з вами розсунемо пісок, то виявимо блакитне дно. Як ви думаєте, а це навіщо потрібно? Дійсно, дно символізує воду. Ви можете створити річку, озеро, море і навіть океан. А за допомогою глечика з водою сухий пісок легко перетворюється на вологий. Словом, тут все сприяє вашій фантазії» [27, с.49].

Другий крок – демонстрація колекції фігурок. При цьому ми говоримо дітям: «Подивіться, тут багато найрізноманітніших фігурок. Ви можете їх розглянути, потримати в руках. Тут є і дерева, і будинки, і люди, і чимало іншого. Створюючи свій світ, свою картину в пісочниці, ви можете використовувати різні фігурки» [27, с.51].

Третій крок – знайомство з правилами ігор на піску. Дуже часто педагоги ставлять такі питання: «Як навчити дітей дбайливого ставлення до піску? Як заборонити кидати пісок в очі товаришам? Як пояснити, що руйнувати створене іншими не можна?». Дійсно, ігри з піском висувають значну кількість обмежень, заборон. Щоб уникнути нотацій, ми рекомендуємо познайомити дітей із правилами в контексті якогось ритуалу, постійно повторюваної дії, де ці правила проживаються і програються [27, с.51].

Четвертий крок – формулювання теми заняття, інструкцій до ігор, основний зміст заняття. Цей крок здійснює казковий герой (Пісочний Чоловічок, Фея, черепаха Тортіла та ін.). Він задає тему заняття, від його особи ведеться захоплююча розповідь про будь-яку подію, він формулює

завдання і загадує загадки. Іншими словами, увесь освітній матеріал подається дітям цим казковим персонажем. Він же веде ігровий процес, контролює його хід, резюмує й аналізує результати творчих робіт, «коронує» і підбадьорює кожного з хлопців [27, с.52].

П'ятий крок – завершення заняття, ритуал закінчення роботи. Завершуючи роботу в пісочниці, дітлахи розбирають свої споруди, розставляють іграшки на полиці стелажа; розрівнюють пісок, кладуть долоні на поверхню піску і вимовляють слова подяки [27, с.52].

Для фахівця діють три правила:

- Єднання з дитиною. Пісочна картина, створювана дитиною, містить багату інформацію про її внутрішній світ і актуальний стан. Важливо зрозуміти дитину та її проблеми, відчувши ритм пісочної картини.

- Щира зацікавленість. Розглядаючи картину дитини, фахівець як би поєднує в собі дві іпостасі. З одного боку, це допитливий, відкритий мандрівник, якому надзвичайно цікаво, що відбувається в цьому світі, який створила дитина. З іншого боку, це мудрець, який прагне знайти істину.

- Суворе дотримання професійної та загальнолюдської етики. Це правило є одночасно і обов'язковою умовою для будь-якого роду професійної допомоги дитині. Педагог не може в присутності дитини без пошуків вилучати фігурки з пісочниці, перебудовувати картину або висловлювати оцінне судження. Внутрішній світ людини надзвичайно крихкий, і тільки суворе дотримання етичного кодексу і високий професіоналізм фахівця можуть захистити дитину від психічної травми [34, с.42].

Етап дотиків та ігор на поверхні сухого і мокрого піску «Чуттєві

долоньки»

Вправа «Здрастуй, пісочок!»

Педагог від імені феї просить «ніжно», а потім сильно «привітатися з пісочком», тобто різними способами доторкнутися до піску:

Дитина торкається піску по черзі пальцями однієї, потім другої руки, потім усіма пальцями одночасно;

Дитина легко / з напругою стискає кулачки з піском; потім повільно висипає його в пісочницю.

Дитина торкається піску всієї долонькою – внутрішньою, потім тильною стороною.

Дитина перетирає пісок між пальцями, долонями.

Пісочок у відповідь теж хоче привітатися – посипати на ваші пальчики «пісочний дощ».

В останньому варіанті можна ввести сюрпризний момент – заховати в піску маленьку плоску іграшку «з тобою захотів привітатися один із мешканців пісочної країни...»

За можливості діти описують свої відчуття: тепло - холодно, приємно-неприємно, колючий, шорсткий, м'який тощо.

Вправа «Відбитки рук»

На рівній поверхні піску дитина і дорослий по черзі роблять відбитки кистей рук: внутрішньою і зовнішньою стороною. Важливо затримати руку на піску, злегка вдавивши її, і прислухатися до своїх відчуттів.

Дорослий починає гру, розповідаючи дитині про свої відчуття:

«Мені приємно. Я відчуваю прохолоду (або тепло) піску. Коли я рухаю руками, я відчуваю маленькі піщинки. А що відчуваєш ти?»

Тепер, коли дитина отримала зразок промовляння ваших відчуттів, вона спробує сама розповісти про те, що відчуває. Чим молодша дитина, тим коротша буде її розповідь, і тим частіше потрібно повторювати цю гру. Не біда, якщо на початку гри, дитина в точності відтворює ваші слова, передаючи свої відчуття. Поступово, накопичуючи свій чуттєвий досвід, вона навчиться передавати свої відчуття й іншими словами. Не дивно, що ваші і її відчуття будуть не збігатися. Постарайтеся не нав'язувати їй свої думки.

Далі, дорослий перевертає свої руки долонями вгору: «Я перевернула руки, і мої відчуття змінилися. Тепер я по-іншому відчуваю шорсткість піску, по-моєму, він став трішечки холоднішим. А що відчуваєш ти? Мені не дуже зручно тримати так руки. А тобі?» Якщо у дитини схожі відчуття, можна обговорити: що краще зробити, щоб їх змінити. Може посовати руками?

- Порухати долонями по поверхні піску, виконуючи зигзагоподібні і кругові рухи (як машинки, змійки, санки тощо);

- виконати ті ж рухи, поставивши долоню на ребро;

- «пройтися» долоньками прокладеними шляхами, залишаючи на них свої сліди;

- створити відбитками долонь, кулачків, кісточками кистей рук, ребрами долонь усілякі химерні візерунки на поверхні піску, спробувати знайти схожість візерунків із об'єктами навколишнього світу (ромашка, сонечко, дощова крапелька, травичка, дерево, їжачок тощо);

- «пройтися» по поверхні піску окремо кожним пальцем по черзі правою і лівою рукою, після – одночасно (спочатку тільки вказівним, потім – середнім, потім – безіменним, великим, і нарешті – мізінчиком);

- далі, можна групувати пальці по-два, по три, по-чотири, збагнути. Тут вже дитина може спостерігати загадкові сліди. Як добре разом пофантазувати: чиї вони?

- «пограти» на поверхні піску, як на клавіатурі піаніно або комп'ютера. При цьому рухаються не тільки пальці, а й кисті рук, роблячи м'які рухи «вгору-вниз». Для порівняння відчуттів можна запропонувати дитині виконати таку ж вправу на поверхні столу.

Вправа «Пісочний дощик»

Пісочна фея: «У моїй країні може йти незвичайний пісочний дощик і дути пісочний вітер. Це дуже приємно. Ви самі можете влаштувати такий дощ і вітер. Дивіться, як це відбувається».

Дитина повільно, а потім швидко сипле пісок зі свого кулачка в пісочницю, на долоню дорослого, на свою долоню.

Дитина закриває очі і кладе на пісок долоню з розставленими пальчиками, дорослий сипле пісок на будь-який палець (називаючи його), а дитина по можливості повторює. Потім вони міняються (дитина сипле пісок на пальці дорослого і по можливості разом промовляють назви пальчиків).

Етап пізнавальних ігор на поверхні піску і з зануренням рук у пісок

Вправа «Візерунки на піску»

1. Дорослий пальцем, ребром долоні, пензликом у верхній частині пісочниці малює різні геометричні фігури (відповідно до вікових норм засвоєння), прості / складні візерунки (прямі і хвилясті доріжки, парканчики, драбинки). Дитині пропонується намалювати такий же візерунок внизу на піску або продовжити візерунок дорослого.

Варіант: дорослий малює на дошці, дає усну інструкцію намалювати на піску певний візерунок.

2. Ті самі візерунки на піску виготовляються шляхом викладання в заданій послідовності предметів, наприклад: шишок, жолудів, гудзиків тощо.

Пісочна фея: «Сьогодні ми з тобою будемо прикрашати наш пісочний будинок. Подивися, які візерунки на піску можна намалювати. Намалюй, як я ... Придумай свій візерунок, малюнок».

Вправа «Ми створюємо світ»

Дорослий показує способи побудови в пісочниці живих і неживих об'єктів – місто, село, ліс, річка, озеро, острів, а потім в ігровій формі спонукає дитину будувати самостійно і за інструкцією різноманітні природні і рукотворні об'єкти.

«Перший урок чарівництва: ліс, галявина та їх мешканці»

Пісочна фея. Сьогодні ти перетворишся на маленького чарівника, але навіть диво не здійснюється просто так. Зараз Пісочна фея начаклує ліс,

вона скаже чарівні слова: «Ялинки, берізки, боровики». Ти мусиш закрити очі і почекати трохи, тільки без дозволу очі не відкривай. (Дитина закриває очі, дорослий безшумно засаджує пісок іграшковими деревами, квітами, грибами.) Відкрий очі і подивися – як красиво, цікаво це у неї вийшло! У феї є чудові помічники – пальці (дорослий стискає-розтискає пальці, «ходить» ними по піску, викопує ямки, дитина робить те ж саме). Попроси свої пальчики допомогти тобі в чаклунстві. А тепер ти промовляй ті ж чарівні слова, що і фея, і тобі начаклюють інший ліс. Які тварини живуть у лісі? Запроси їх до свого лісу.

Якщо дитина неправильно відтворила «чарівні слова», частина іграшок дорослий ховає, знову повторює слова. Після «посадки лісу» дорослий може вводити для запам'ятовування ще кілька додаткових слів, пов'язаних із сюжетом, наприклад назва дерева, квітки, гриба (не більше трьох-чотирьох нових слів).

«Другий урок чарівництва: море, річка, озеро та їх мешканці»

Завдання формулюється так само, як і на першому занятті. Змінюються персонажі, способи створення ландшафту, «чарівні слова». Кількість і складність слів для запам'ятовування мають відповідати віку дитини.

«Третій урок чарівництва: місто та його мешканці, професії й установи».

«Четвертий урок чарівництва: село та його мешканці».

«П'ятий урок чарівництва: космічна подорож; зустріч з інопланетянами».

Мета: розвиток уяви.

Цей урок може мати діагностичне і корекційне значення в роботі з сором'язливими і агресивними дітьми.

«Назви спільним словом і запам'ятай»

Обладнання: пісочниця, мініатюрні фігурки

Хід проведення: дитині дається завдання побудувати в пісочниці казковий ліс і заселити його дикими тваринами. Вона вибирає з безлічі фігурок тільки диких тварин і будує пісочну картину. Дорослий пропонує дитині запам'ятати всіх тварин, яких він розташував у лісі. Дитина відвертається, а дорослий у цей час прибирає одну тварину. Дитина, повернувшись, каже, кого не стало. Гра ускладнюється, якщо давати ще одну дику тварину. За таким же принципом можна перетворити пісочницю в чудовий фруктовий сад, поле з квітами, город з овочами, квартиру з меблями. У кінці гри діти складають казкову історію.

«Пісочне свято»

Влаштуйте з малюком свято для пісочних чоловічків. Тепер усі ваші вміння ви можете застосувати для того, щоб зробити «торт». Зліпіть з піску основу (круглу або квадратну), навколо викладіть камінчики, листочки, намалюйте на ній візерунки, застроміть палички («свічки»). Саму пісочницю можна прикрасити квітами і гілочками. Запросіть на свято знайомих малюків із батьками, бабусями і дідусями. Можна влаштувати змагання: хто швидше зробить «торт», у кого вийде найбільший «торт», хто за певний час зробить найвищу гору або стінку з піску, хто виліпить більше всіх пасок тощо.

«Маленький художник»

На снігу ми можемо малювати тільки взимку, зате на піску – о будь-якій порі.

Для того щоб було зручно малювати на піску, треба його зробити вологим.

Можна взяти з собою на прогулянку пляшку з водою, а також прямокутну дощечку або лопатку, щоб розрівнювати пісок і витирати малюнки. Малювати на піску найкраще пальчиком, але можна і паличкою.

За допомогою пісочних малюнків дитині буде цікавіше і легше запам'ятовувати геометричні фігури.

Наприклад, із трикутника і квадрата (прямокутника) виходить будиночок, із кружка з промінчиками – сонечко.

Рухливі ігри на піску під час прогулянки

«Переправа»

Накресліть на піску «струмочок» – 2 паралельні лінії на невеликій відстані одна від одної (для 3-річної дитини відстань має бути 30см, для старших – до 1м). Запропонуйте дитині перестрибувати через цей «струмочок», відштовхуючись двома ногами. Головна умова – «не намочити» ніжки – не заступити за лінію.

«Що я закопала у пісок?»

Вихователь показує 2-3 іграшки, запитує у дітей по черзі, як називаються ці іграшки. Потім пропонує всім повернутися спиною до пісочниці і одну з них закопує в пісок. За сигналом: «Готово!» діти повертаються і відгадують, яка іграшка зарита в пісок. Відповідає та дитина, яку назвав вихователь. Іграшка викопується. Якщо дитина правильно назвала, їй усі плескають у долоні.

Гра повторюється, поступово збільшується кількість іграшок.

Цю гру можна урізноманітнити: не всі відвертаються, а тільки той, хто відгадує. Всі дивляться і слухають відповіді.

Якщо дитина правильно відгадала, то вибирає іншого граця, а сама закопує іграшку.

«Дитячі секретики»

Зміст. Діти разом із дорослим креслять карту-схему з умовними зображеннями дерева, річки, гір, лісу, будинків. Дитина за даною схемою будує пісочну картину.

Дитину просять відвернутися, а в цей час дорослий ховає секретик на різних ділянках картини. На карті-схемі в тому місці, де захований секретик, ставиться крапка.

Дитина повертається і шукає секретик, слідуючи картою-схемою.

Гру можна ускладнити. Дитина ховає секретик сама і відзначає їх місцезнаходження на карті-схемі. Дорослий відшукує.

«Переможець злості»

Зміст. У стресовій ситуації дорослі говорять один одному, а іноді і дітям: «Не гнівайся, не вередуй, візьми себе в руки». У більшості випадків така порада абсолютно безглузда, оскільки заборона на прояв негативних емоцій викликає у людини лише додаткове подразнення й агресію по відношенню до порадника і підсилює почуття провини за «погану поведінку».

Гра «Переможець злості» може навчити дитину безболісно для її самолюбства справлятися з гнівом, не відчуваючи страху за покарання через деструктивну поведінку.

Сьогодні ми поговоримо про настрій. Який він буває у тебе? Що трапляється з тобою, коли ти сердишся, злишся? Що говорять і роблять дорослі, коли ти сердишся? (Відповіді дитини.)

Твій злий настрій змушує тебе робити і говорити різні речі, від яких сердяться і засмучуються дорослі. А після того як злість зникла, тобі буває сумно або неприємно. Відкрию тобі секрет – кожна маленька і доросла людина має право злитися. Є багато ігор, які вчать нас «сердитися правильно», тобто так, щоб не ображати інших. Одну з таких ігор тобі подарує мокрий пісок. Дивись, як можна за допомогою піску виліпити і побачити власну злість, а потім перемогти її. (Якщо напруга дитини занадто велика, то в цьому випадку можна запропонувати їй із силою стиснути пісок, утрамбувати поверхню піску кулаками тощо).

Дитина за прикладом дорослого робить із мокрого піску кулю, на якій позначає заглибленнями або малює очі, ніс, рот: «У цій кулі тепер живе твоя злість». Цей процес тимчасово відволікає дитину, а також дитина переносить на виліплену кулю свої негативні почуття і провини за «погану поведінку, думки, почуття». Старший дошкільник може коментувати весь

процес виготовлення «кулі-злюки», якій у підсумку присвоюються всі злі думки і дії.

Потім дитина будь-яким способом руйнує пісочну кулю, примовляючи чарівне заклинання: «Проганяємо злість, запрошуємо радість». Малюк дає вихід агресії, яка зазвичай з'являється в разі заборони на неї і контролю з боку дорослого, він отримує також специфічне задоволення від руйнування. Після цього дитина руками повільно вирівнює поверхню піску і залишає на ній відбитки своїх долонь – заспокоєння, набуття рівноваги і контролю над власними почуттями: «Я переміг свою злість. Я спокійний». За бажання дитина може прикрасити свої відбитки долонь на піску.

«Килим-літак для принцеси»

Мета: навчити дітей розуміти кількісні та якісні співвідношення предметів (менше – більше, вище – нижче, праворуч, ліворуч, закріпити знання про геометричні форми.

Зміст. Дорослий пропонує дитині зробити для принцеси чарівний килим-літак, прикрашений геометричним орнаментом.

Після виконання завдання дитині ставлять такі запитання:

1. Знайди і покажи найменше коло.
2. Знайди і покажи найбільший квадрат.
3. Назви фігури, розташовані внизу, вгорі, ліворуч, праворуч.
4. Якого кольору фігури на килимі-літаку.
5. Назви, де знаходиться червоний маленький квадрат тощо.

Граючи в піску, діти проявляють впевненість і допитливість. Лоток із рівним піском привертає їх набагато сильніше, ніж чистий аркуш паперу. Незаймана поверхня піску спонукає дитину до вільної і нестандартної творчості відповідно до їх устремлінь у конкретному акті говоріння (як спонтанному, так і на прохання вихователя), що сприяє інтенційно-мовленнєвому розвитку старших дошкільників.

ВИСНОВКИ

У дипломній роботі міститься аналіз проблеми інтенційно-мовленнєвого розвитку старших дошкільників із використанням методу сендплей у сучасному просторі дошкільної освіти, висвітлення її теоретичних аспектів, окреслення сфери її практичного застосування у галузі сучасної дошкільної лінгводидактики.

1. У дослідженні визначена сутність монологічного мовлення. *Монолог* – це безпосередньо спрямований до співрозмовника чи аудиторії організований вид усного мовлення, що передбачає висловлювання однієї особи.

Монологічне мовлення, як мовлення однієї особи, вимагає розгортання, повноти, чіткості та взаємозв'язку окремих ланок розповіді. Монолог, розповідь, пояснення вимагають вміння зосередити свою думку на головному, не захоплюватися деталями і в той же час говорити емоційно, жваво, образно. Зв'язне мовлення унаочнює усвідомлення дитиною мовленнєвої дії. Довільно вибудовуючи своє висловлювання, вона має усвідомити і логіку висловлювання думки, зв'язність викладу.

В основі мовленнєвого процесу лежить здатність виражати свої інтенціональні стани, а також дбати про те, щоб інші впізнавали ці ментальні стани.

Інтенція – це устремління мовця у конкретному акті говоріння. Серед мовленнєвих намірів виокремлюють відкрито виражені наміри (відверті розповіді, прохання, висловлення думок, бажань й емоцій (позитивних і негативних), спонукання для отримання дозволу з боку вихователя тощо), так і приховані й, зазвичай, неусвідомлювані інтенції, які є психологічною реальністю дитячого мовлення і комунікації.

Мовленнєві інтенції дорослих досить складні і не так легко виявляються, тому найбільш продуктивним представляється вивчення появи і розвитку інтенцій у дітей.

2. Уперше метод сендплей (ігри з піском) був запропонований ще Карлом Густавом Юнгом у психотерапевтичній практиці. Пізніше фахівцями було доведено, що цей метод можна ефективно застосовувати не тільки в роботі з різноманітною психологічною проблематикою, а також – і з освітньою, і розвивальною метою. Метод не має вікових обмежень і може використовуватися в роботі з дітьми, починаючи з 2-х років.

3. Методику діагностування операцій утворення мовленнєвих інтенцій обґрунтовано науковою психолінгвістичною школою під керівництвом Л.О.Калмикової. Ця методика передбачає моделювання «інтенціонального простору» висловлювань, дослідження передбачуваних інтенціональних спрямованостей та пов'язаних із ними конкретних інтенцій у дітей старшого дошкільного віку; вивчення стану інтенціональної спрямованості мовлення дітей; експертну оцінку наявності самостійного задуму і дані експлікації дітей (стан розвитку мовленнєвого задуму); показники образу результату висловлювання у дошкільнят; містить якісну характеристику інтенційно-мовленнєвого розвитку дітей за рівнями (високий, достатній, середній, недостатній).

4. Для монологу досить важливою є послідовність викладу думок, змістова завершеність речень і тому щоб запобігти хаотичному монологічному мовленню дітей можна вжити досить цікаву систему вправ та методів навчання: системно-мовний, умовно-комунікативний підходи, підстановчі та візуальні вправи, що виправдали свою дієвість у сучасному освітньому процесі ЗДО.

Заняття починають із тактильних вправ: погладити пісок, зіграти на «пісочному піаніно», зробити сліди кулачками. Такі вправи створюють захисну, комфортну обстановку, переносять у чарівну атмосферу. Це такі ігри: «Відбитки наших рук», «Що ж заховано в піску?». Так закладається база для подальшого формування навичок позитивної комунікації. Проблемні ситуації «Витівки піщаної бурі», «Ниточки стежки», «Коник у пустелі» сприяють активізації гуманних почуттів, дозволяють аналізувати

вчинки (як свої так і інших учасників гри), приймати самостійно рішення, проявити кмітливість і винахідливість. Ігри з піском викликають у дітей середнього віку інтерес і подив, діти відчують радість. На занятті можна використовувати різноманітний роздатковий матеріал (пензлики, формочки, іграшки тощо), можна малювати пальчиками вирази обличчя з різними емоціями, висловлюючи тим самим свій внутрішній стан. У процесі спілкування діти дарують емоції один одному, перетворюючи негативні емоції в позитивні.

Ігри з піском можна використовувати в індивідуальній, підгруповій роботі, або ж на фронтальних заняттях. Доречні ігри: ковзати долонями по поверхні піску, створити відбиток долонь, кулачків, ребрами долонь усілякі візерунки на поверхні піску, «пройтися» по піску окремо кожним пальчиком тощо.

Діти придумують дивовижні сценарії ігор, створюють на піску цікаві сюжети. Усе це є чудовим стимулом для розвитку уяви і фантазії.

Розвиток мовлення відбувається в процесі живого спілкування дітей між собою під час створення малюнка, промовляння діалогу улюбленого героя. Створюючи сюжет і втілюючи його в реальність, дошкільники вчаться цілеспрямовано діяти, досягати результату, що сприяє інтенційно-мовленнєвому розвитку дітей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні (нова редакція) // Дошкільне виховання. – 2012. – № 7. – С. 4–19.
2. Бенера В.Є. Теорія та методика розвитку рідної мови дітей: [навчально - методичний посібник за кредитно – модульною системою організації навчального процесу для студентів вищих навчальних закладів факультетів дошкільної освіти]/ В. Є. Бенера, Н. В. Маліновська. – К. : Видавничий дім «Слово», 2014. – 384 с.
3. Богуш А. М. Мовленнєвий компонент дошкільної освіти: / Богуш Алла. – [4-е видання]. – Х. : Вид-во «Ранок», 2013. – 192 с.
4. Богуш А. М., Гавриш Н. В. Дошкільна лінгводидактика : Теорія і методика навчання дітей рідної мови в дошкільних навчальних закладах : [підручник] / За ред. А. М. Богуш. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2011. – 704 с.
5. Богуш А. М., Гавриш Н. В. Мовленнєва робота з дошкільниками: шляхи оптимізації [Текст] / А.М.Богуш, Н.В.Гавриш // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2013. - № 3. – С. 4-12.
6. Богуш А. М., Гавриш Н. В. Розвиток мовлення дітей старшого дошкільного віку: [навчально-методичний комплект: посібник та предметні картинки] / А. М. Богуш, Н. В. Гавриш. – К.: Генеза, 2013. – 160 с.
7. Большебратская Э.Э. [Песочная терапия](#) [Текст] / Э.Э.Большебратская. – Петропавловск, 2010 г.
8. Вільгоцька Н. Як розвивати мовлення дітей у пісочниці [Текст] / Наталія Вільгоцька // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2019. – № 5. – С. 51-55.
9. Власова О.І. Педагогічна психологія : Навчальний посібник [текст] / О.І.Власова. – К. : Либідь, 2005. – 400 с.
10. Гавриш Н. Розвиток мовлення: розв’язуємо актуальні проблеми [Текст] / Наталія Гавриш // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2019. – № 3. – С. 36-44.

11. Гавриш Н., Крутій К. Як змінювалися підходи до розвитку мовлення дітей [текст] / Наталія Гавриш, Катерина Крутій // Дошкільне виховання. – 2019. – № 10. – С. 7-10.

12. Галян. І.М. Психодіагностика : Навчальний посібник [текст] / І.М.Галян. – К. : Академвидав, 2009. – 464 с.

13. Грабенко Т.М., Зинкевич-Евстигнеева Т.Д. Чудеса на песке: Практикум по песочной терапии [Текст] / Т.М.Грабенко, Т.Д.Зинкевич-Евстигнеева. – СПб.: Речь, 2007 – 340 с.

14. Зайченко Н. Картина запрошує до розмови. Використання методу багатоканальної діяльності в роботі з дітьми старшої групи [Текст]/ Наталія Зайченко // Дошкільне виховання. – 2017. - № 7. – С. 20-22.

15. Калмикова Л.О. Розвиток мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку: діагностико-розвивальна програма : монографія [Текст] / Л.О.Калмикова. – Переяслав-Хмельницький: ПП «СКД», 2010. – 212 с.

16. Калмикова Л.О. Формування у дітей старшого дошкільного віку мовленнєвої діяльності: діагностично-розвивальний комплекс : навч.-метод.посіб. / Л.О. Калмикова. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2016. – 384 с.

17. Кахаєва Л. Є., Кузнецова Л. О. Мовленнєвий розвиток старших дошкільників [Текст] / Л.Є. Кахаєва, Л.О. Кузнецова. – Х. : Вид. група «Основа», 2014. – 143 с.

18. Кондратенко Р.В. Діагностичний супровід розвитку та виховання старших дошкільників : навчально-методичний посібник / Р.В.Кондратенко, В.Ф.Олійник, І.В.Онищенко ; за заг.ред. В.Ф.Олійник. – Кривий Ріг : КПІ, 2015. – 224 с.

19. Крутій К. Л. Діагностика мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку / К. Л. Крутій. – Запоріжжя : ЛПІС. Лтд, 2015. – 208 с.

20. Крутій К. Сучасне заняття та освітні ситуації / Катерина Крутій // Дошкільне виховання. – 2016. – № 9. – С.6-10.

21. Крутій К. Технологія діяльнісного підходу до навчання мови і розвитку мовлення дітей дошкільного віку / Катерина Крутій // Дошкільна освіта. – 2005. – № 4 (10). – С. 35–47.
22. Кузуб Н.В., Осипук Э.И. [В гостях у Песочной Феи. Организация «педагогической песочницы» и игр с песком для детей дошкольного возраста](#) [Текст] / Н.В.Кузуб, Э.И.Осипук // Вестник практической психологии образования. – 2006. – №1. – С. 66-74.
23. Малафійк І.В. Дидактика новітньої школи : Навчальний посібник [текст] / І.В.Малафійк. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2014. – 632 с.
24. Мощева С.В. Речевая интенция: теоретические подходы к исследованию / С.В.Мошева // Известия высших учебных заведений. Серия «Гуманитарные науки». – Иваново: ИГХТУ, 2011. – Т. 2. – № 3. – С. 223-227.
25. Павелків Р.В., Цигипало О.П. Дитяча психологія : Навчальний посібник [текст] / Р.В. Павелків, О.П. Цигипало. – К. : Академвидав, 2008. – 432 с.
26. Полєвікова О. Б. Інноваційні технології навчання рідної мови дітей дошкільного віку / О.Б. Полєвікова // Проблеми сучасної педагогічної освіти : зб. наук. праць. – Ялта: РВВ КГУ, 2008. – С.182-186.
27. Полєвікова О.Б., Швець Т.А. Піскова анімація – дошкільникам [Текст] // О.Б. Полєвікова, Т.А. Швець. – Х. : Вид.група «Основа», 2019. – 112 с.
28. Поніманська Т. Дошкільна педагогіка : [підручник] / Тамара Поніманська.– 3-тє вид., випр. [Текст] – К. : «Академвидав», 2015. – 448 с.
29. Про застосування державної мови в освітньому процесі. Лист МОН України від 17.09.19 № 1/9-581 // Дошкільне виховання. – 2019. – № 10. – С. 1-2.
30. Розвиток мовлення дітей старшого дошкільного віку : монографія [Текст] / Л.О.Калмикова, Н.В.Харченко, С.Д.Дем'яненко, Л.А.Порядченко; За заг.ред. Л.О.Калмикової. – К. : Вид-во «ПП Медведєв», 2007. – 304 с.

31. Савчин М.В. Педагогічна психологія : Навчальний посібник [текст] / М.В.Савчин. – К. : Академвидав, 2007. – 424 с.
32. Сакович Н.А. [История и современные тенденции песочной терапии](#) [Текст] / Н.А.Сакович // Вестник практической психологии образования. – 2007. – №2. – С. 94-97.
33. Сакович Н.А. Шаг за шагом в процессе песочной терапии [Текст] / Н.А.Сакович // Вестник практической психологии образования. – 2007. – №3. – С. 105-108.
34. Саприкіна О. Інтерактивні методи навчання як засіб формування навичок мовленнєвої взаємодії старших дошкільників / Олена Саприкіна, Олена Мартинюк // Вихователь-методист дошкільного закл. – 2011. – С. 39–44.
35. Словник-довідник з української лінгводидактики : [навч. посібн.] / Кол. авторів за ред. М. Пентиліук. – К. : Ленвіт, 2015. – 320 с.
36. Степанов О.М., Фіцула М.М. Основи психології і педагогіки : Навчальний посібник [текст] / О.М. Степанов, М.М.Фіцула. – К. : Академвидав, 2006. – 520 с.
37. Терлецька Л.Г. Вікова психологія і психодіагностика : підручник [текст] / Л.Г. Терлецька. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2013. – 608 с.
38. Трифонова О.С. Формування мовленнєвої особистості дітей старшого дошкільного віку : [монографія] / Олена Сергіївна Трифонова. – Одеса : Видавництво ТОВ «Лерадрук», 2012. – 467 с.
39. Штейнхардт Л. [Юнгианская песочная психотерапия](#) [Текст] / Ленор Штейнхардт. – СПб.: Питер, 2001. – 320 с:
40. Юнг К.Г. Конфликты детской души [Текст] / К.Г.Юнг. – М. : Логос, 1995. – 234 с.
41. Юнг. К.Г. Символы трансформации [Текст] / К.Г.Юнг. – М. : Логос, 2008. – 342 с.

ДОДАТКИ
ДОДАТОК А
ЗАГАЛЬНОРОЗВИВАЛЬНА ПРОГРАМА «ПІСОЧНІ МАЛЮНКИ»

Мета програми:

познайомити дітей із нетрадиційними напрямками образотворчого мистецтва – малювання піском;

розвивати у вихованців творчі здібності, використовуючи різні відтінки світла і тіні;

навчити створювати, розробляти і розуміти пісочний сюжет;

закріплювати вміння створювати композиції технікою малювання піском; формувати естетичний смак.

Основні завдання програми

Ознайомити дітей із засобами малювання піском (світловий стіл, пісок, камера, телевізор).

Ознайомити з прийомами роботи з піском як художнім матеріалом.

Навчити створювати свій неповторний образ у малюнках із нетрадиційного малювання, використовуючи кольоровий пісок.

Розвивати пізнавальні процеси (сприйняття, увага, пам'ять, образно-логічне мислення, просторова уява), процеси саморегуляції.

Розвиток дрібної моторики, графомоторних навичок.

Сформувати у дітей технічні навички малювання.

Створення необхідних умов для самореалізації творчого потенціалу дітей, проявів самостійності й ініціативи в освоєнні культурної спадщини рідного краю.

Формувати комунікативні навички, установку на позитивне ставлення до себе.

Успішно адаптуватися до школи.

Виховувати розуміння краси навколишнього світу, потребу у вираженні свого ставлення до нього.

Основні методи

Наочні (перегляд презентацій, використання ілюстрацій, множинних зразків, показ способів дії педагогом, приклад, допомога).

Словесні (розповідь, пояснення, опис, заохочення, переконання, використання скоромовок, прислів'їв і приказок).

Практичні (самостійне і спільне виконання сюжетного малюнка піском на планшеті).

Частково-пошуковий (проблемна ситуація – міркування – пошук правильної відповіді).

Освітній зміст

№	Тема	Зміст
Вересень		
1.	Закінчилось літо	Створити умови для знайомства дітей зі способом малювання піском, показ пісочної анімації. Показати техніку закидання. Оволодіння способами малювання одним пальцем, ознайомити з основними прийомами малювання піском (точки, лінії, кола). Створення умов для малювання контурів різних зображень.
2.	Ваза для квітів	Закріпити техніки малювання предметів округлої і овальної форми. Закріпити вміння складати простий візерунок, використовуючи тільки пальці.
3.	Метелики	Ознайомити з симетрією. Розвивати просторове мислення.

		Вчити малювати силуети симетричних і несиметричних предметів двома долонями одночасно.
4.	Дарунки осені	Продовжувати знайомство дітей із прийомом малювання вказівним пальцем по піску. (Овочі фрукти, гриби). Розвивати композиційні вміння в малюванні натюрморту. Створення умов для сюжетно-рольових ігор «Магазин», «Овочі та фрукти», Оформлення виставки овочів «Дари осені».
Жовтень		
5.	Їжаки	Удосконалювати вміння малювати, насипаючи пісок тонкою цівкою з стислої долоні. Вчити виконувати малюнок тіла їжачка. Доповнювати малюнок деталями. Розвивати творче мислення.
6.	Посуд	Закріпити вміння прикрашати прості за формою предмети, зображуючи прості за формою елементи (гілки, листок, проста квітка). Всією долонею, одним або декількома пальцями, ребром долоні. Виховувати естетичне сприйняття.
7.	Горобина	Удосконалювати вміння малювати на гілках ягідки (пальчиками). Закріпити знайомі прийоми малювання. Розвивати творчі здібності, позитивні емоції.

8.	За задумом	Удосконалювати вміння та навички у вільному експериментуванні з піском. Розвивати пам'ять, увагу. Створювати ситуацію успіху.
Листопад		
9.	Домашні тварини	Удосконалювати малювання піском пальцями, всією долонею. Вчити наносити рівномірно різні лінії (прямі, звивисті, довгі, короткі). Вчити передавати в малюнку цілісний образ. Закріпити вміння рівномірно наносити пісок. Зняття тону.
10.	Дикі тварини	Удосконалювати малювання піском пальцями, всією долонею. Вчити наносити рівномірно різні лінії (прямі, звивисті, довгі, короткі). Вчити передавати в малюнку цілісний образ.
11.	Мої іграшки	«Знайома форма – новий образ» Закріпити вміння малювати різні форми, ребром долоні, вказівним пальцем. Розвивати почуття композиції.
12.	За задумом	Удосконалювати вміння та навички у вільному експериментуванні з піском. Розвивати пам'ять, увагу, мислення. Зняття емоційної напруги.
Грудень		
13.	Великі та малі ялинки	Удосконалювати вміння малювати, насипаючи пісок тонкою цівкою з стислої долоні. Вчити малювати великі

		і маленькі ялини. Доповнювати малюнок деталями. Розвивати творчі здібності.
14.	Мої рукавички	Закріпити вміння прикрашати предмет нескладної форми, насипаючи пісок по можливості рівномірно на всю поверхню. Виховувати акуратність.
15.	Чарівна зима	Продовжувати знайомство з прийомами малювання кулачком по піску (замети, сніговик), кількома пальцями одночасно (сніг іде, сніжинки). Розгляд ілюстрацій на тему «Зима, хуртовина», створення умов для сюжетно-рольових ігор «Два морози», «Снігова королева», гри зі снігом на вулиці.
16.	Красуня ялинка	Продовжувати знайомство з прийомами малювання кулачком по піску, показати способи малювання на піску додатковими інструментами (малюємо тонкої паличкою ялинкові прикраси, коробки, подарунки) Виготовлення паперових сніжинок. Виставка спільних робіт на тему «Скоро, скоро Новий рік!»
Січень		
17.	Зимовий ліс	Показати способи малювання (вирізання, розчищення), малювання декількома пальцями одночасно (соснова і ялинкова гілочка). Створити умови для проведення дихальної

		гімнастики «Вдихаємо аромат хвойного лісу», запропонувати дітям альбоми для розглядання з ілюстраціями зимових пейзажів. Виставка виробів із хвойних дерев
18.	Чарівні малюнки	Показати способи малювання декількома пальцями симетрично (клітка для лева, візерунок, сніжинки, вертикаль і діагональ тощо).
19.	Морозні візерунки	Показати способи малювання кулачком (висотні будинки, малювання одним пальцем телевізійних антен), (замети, сніговик), кількома пальцями одночасно (сніг іде, сніжинки), показати способи малювання на піску додатковими інструментами (малюємо тонкої паличкою ялинкові прикраси, коробки, подарунки). Показати способи малювання (вирізання, розчищення), малювання декількома пальцями одночасно (соснова і ялинкова гілочка), показати спосіб насипання піску пучкою, малювання симетрично двома руками (морозні візерунки).
20.	У країні ельфів	Малювати за завданням. Закріплювати вивчені раніше техніки (пальцем, ребром долоні, кулачком, щіпкою).

		Удосконалювати вміння та навички у вільному експериментуванні з піском. Розвивати пам'ять, увагу, мислення. Зняття емоційної напруги.
Лютий		
21.	Завірюха	Продовжувати знайомство з прийомами малювання кулачком по піску, показати прийоми використання додаткових інструментів для малювання на піску (грабельками малюємо хуртовину). Спільна проектна діяльність «Колискова пісня моєї мами»
22.	Чарівні малюнки	Створення листівки з кольорового піску на картонній поверхні. Розвивати почуття композиції і кольору.
23.	Місто снів	Малювати за завданням. Закріплювати вивчені раніше техніки (пальцем, ребром долоні, кулачком, щіпкою). Удосконалювати вміння та навички у вільному експериментуванні з піском. Розвивати пам'ять, уяву, фантазію. Зняття емоційної напруги.
24.	Я росту здоровим	Показати способи зміни способу шляхом додавання деталей (спортивний інвентар; перетворюємо ковзани в лижі). Створення умов для розглядання ілюстрацій на тему «Зимові види спорту». Поповнення фізкультурного куточка нетрадиційним обладнанням.

Березень		
25.	Квіти для матусі	Показати можливості зміни способу зображення шляхом додавання деталей (бутони квітів, домальовували пелюстки; перетворюємо ромашки в айстри, айстри в троянди). Створення умов для дидактичних ігор «Чия це квітка?», «Квіти і вази».
26.	Звуки природи	Показати можливості зміни способу зображення шляхом додавання деталей.
27.	Подорож у країну емоцій	Показати техніку відбитка. Використання даної техніки для створення образів.
28.	Потяг	Показати способи малювання декількома пальцями симетрично (рейки, шпали, вагони). Створення умов для художньо-продуктивної діяльності з використанням різноманітних матеріалів на тему «Потяг майбутнього».
Квітень		
29.	Казкові птахи	Показати способи малювання – насипання піску з кулачка, продовжувати знайомство з прийомами використання додаткових інструментів (малюємо фон за допомогою фактурного м'яча).
30.	Загадковий космос	Показати спосіб малювання – насипання піску з кулачка,

		продовжувати знайомство з прийомами використання додаткових інструментів (малюємо фон за допомогою масажного м'ячика). Створення умов для розглядання ілюстрацій на тему «Сонячна система». Виставка спільних робіт на тему «Космос».
31.	Морські глибини	Продовжувати знайомство з прийомами малювання симетрично двома руками, використовуючи додаткові інструменти. Техніка процарапування.
32.	На грядці	Продовжувати знайомство з прийомами малювання симетрично двома руками (грядки), насипання піску дрібною (садимо город). Створення умов для самостійної діяльності дітей у розвивальних центрах «Город на вікні». Фотоконкурс «Як я допомагаю».
Травень		
33.	Святковий салют	Продовжувати знайомство з прийомами малювання симетрично двома руками, використовуючи додаткові інструменти. Створення умов для розглядання ілюстрацій на тему «9 травня – день Перемоги». Спільна проектна діяльність «Мій прадід теж воював».
34.	Гарна ваза	Продовжувати знайомство з прийомами малювання симетрично двома руками,

		насипання піску дрібною, використання додаткових інструментів (орнамент вази).
35.	Сновидіння (малювання за задумом)	Показати способи малювання кулачком (висотні будинки, гори, малювання одним пальцем, кількома пальцями одночасно, показати способи малювання на піску додатковими інструментами (малюємо тонкої паличкою). Показати способи малювання (вирізання, розчищення), малювання декількома пальцями одночасно (соснова і ялинова гілочка), показати спосіб насипання піску дрібною.
36.	Світ моїх фантазій	Створити необхідні умови для прояву самостійності та ініціативи, для колекціонування, моделювання, ігрової, творчої діяльності.

ДОДАТОК Б

МЕТОДИЧНЕ (МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНЕ) ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОГРАМИ

Опис змісту освітньої діяльності

1. Знайомство зі світловим столом, піском. Правила техніки безпеки під час роботи на піщаних столах, під час роботи з піском.

Форма занять: теоретична.

2. Основні техніки малювання піском і основи композиції. Отримання початкового уявлення про способи малювання. Основні прийоми насипання і техніки малювання піском. Що таке композиція і як її розуміти. Композиційний центр, основна фігура. Виразні засоби композиції: лінії, пляма, точка. Засоби композиції: симетрії і асиметрія, пропорції.

Форма занять: практична. Результатом безпосередньої освітньої діяльності передбачено не тільки засвоєння теоретичних знань, а й формування практичного досвіду. В основі практичної роботи лежить виконання завдань зі створення творчих робіт. У процесі освітньої діяльності для кращого освоєння матеріалу дітям пропонуються тренувальні вправи, спрямовані на розвиток навичок малювання на піску, зорово-рухової координації, дрібної моторики, уяви і фантазії. Створити відповідну задуму атмосферу заняття допомагають ігрові ситуації, театралізовані ігри, музичний супровід. Найбільшу ефективність роботи за даною програмою забезпечує спільна діяльність педагога і дітей, спрямована на рішення творчого завдання. Педагог не тільки дає початкові уявлення про способи малювання піском, а й пробуджує творчу активність, інтерес до процесу роботи і одержуваного результату.

Структура заняття

У підготовчій частині проводяться вправи для розвитку дрібної моторики, спостережливості, підготовки руки до малювання, уваги, пам'яті та уяви.

Вступна частина передбачає використання художнього слова; проведення ігор для залучення уваги дітей; бесіду за темою. Педагог може пофантазувати з дітьми про те, хто і що буде малювати, які форми, штрихи варто використовувати.

Основна частина – безпосередньо робота з піском по темі. Важливу роль при цьому має музичний супровід. Музика добирається з урахуванням тематики і звучить протягом всієї діяльності. Так, педагог може використовувати твори класичної музики П. Чайковського, В. Моцарта, А. Вівальді, Й. Баха, Ф. Шопена, Р. Штрауса, К. Дебюссі; записи звуків природи (водної стихії, звуків садів, джунглів, тропічних лісів тощо). Обов'язковим є проведення фізкультхвилинки.

Заключна частина передбачає аналіз дітьми своїх робіт і малюнків товаришів; розкриття творчого задуму. Після підведення підсумків освітньої діяльності дитячі роботи фотографуються. Наприкінці навчання з кращих робіт оформлюються фотовиставка та фотоальбом для кожної дитини.

Матеріально-технічна база для реалізації програми:

1. Ноутбук.
2. Мультимедійна установка.
3. Відеокамера.
4. Фотоапарат.
5. Комплект дисків із класичною і релакс музикою.
6. Світлові столи та планшети.
7. Кварцовий і кольоровий пісок.
8. Антистатик.
9. Кольорові скляні камінчики, різні за розміром і формою.
10. Гребінці, різні за шириною зубців.
11. Тактильні дошки з різним рельєфним малюнком.
12. Лінійки.
13. Воронки.
14. Пензлі.
15. Коктейльні трубочки.
16. Фактурні м'ячики.

ДОДАТОК В

СЕМІНАР-ПРАКТИКУМ ДЛЯ ПЕДАГОГІВ «ІГРИ З ПІСКОМ»

Мета: підвищення професійної компетентності учасників семінару в організації розвивальних ігор із піском в умовах дитячого садка.

Завдання:

1. Створити позитивний емоційний настрій на роботу.
2. Ознайомити з найбільш ефективними іграми з піском.
3. Стимулювати інтерес педагогів до організації ігрової діяльності з піском.

Обладнання: лотки (контейнери) з кінетичним піском, ємкості з кварцовим піском, формочки, стеки, палички, невеликі іграшки, мольберт.

Хід семінару:

Вступна частина

Добрий день, шановні колеги! Сьогодні ми представимо вашій увазі досвід нашої роботи з теми самоосвіти «Ігри з піском».

Вправа «Малюнок на спині»

Мета: розвивати вміння діяти разом спільно не вербальними засобами спілкування, розвиваючи при цьому тактильні відчуття, чутливість.

Педагог: - А зараз ми з вами помалюємо на спині. Нам необхідно вишикуватися у колону, кожен учасник при цьому дивиться в спину свого товариша. Я зараз намалюю картинку і сховаю, потім такий же малюнок я покажу пальцем на спині у того, хто стоїть останнім у колоні. Ваше завдання, постаратися відчути і передати якомога точніше цей малюнок далі, до самого першого. А перший потім відтворить цей малюнок на папері, у кінці ми порівняємо цей малюнок із початковим варіантом. Отже, почали.

Теоретична частина

Фахівці парапсихологи стверджують, що пісок поглинає «негативну» психічну енергію, взаємодія з ним очищає енергетику людини, стабілізує її емоційний стан. І правда, спостереження показують, що гра в пісок позитивно впливає на емоційний стан дітей і дорослих, і це робить його прекрасним засобом для розвитку і саморозвитку дитини. Під час роботи з

піском активізуються чутливі точки на кінчиках пальців і нервові закінчення на долонях. А, як відомо, тактильно-кінестетичні відчуття безпосередньо пов'язані з розумовими операціями, з пізнанням світу, розвивають мовлення і моторику. Спілкування з піском дає поштовх для злету творчої фантазії дітей. Гра в пісочниці не вимагає спеціальних навичок і умінь, тут можна не боятися помилитися і легко починати все заново.

Ігри з піском звичайно ж рекомендовані всім дітям, але особливо вони корисні для дітей із порушеннями мовлення. Тому ми вирішили обрати тему самоосвіти «Ігри з піском».

Щоб організувати гру з піском у групі, слід забезпечити наявність відповідного обладнання:

1. Перше – це звичайно пісочниці. Ми використовуємо замість пісочниці для кінетичного піску пластикові контейнери. А для сипучого піску використовуємо картонну коробку. Сипучий пісок просіяли, прожарили. Кварцуємо після кожного використання. Наповнюваність піску – не менше однієї третьої частини обсягу пісочниці.

2. Дібрали ігровий матеріал. Це дрібні іграшки: тварини, дерева, овочі і фрукти, фігурки людей і казкових героїв (добрих і злих, різні види транспорту, природний матеріал, пластикові букви, цифри, рахункові палички, геометричні фігури, різні споруди (будинки, замки, мости, ворота, загони для тварин, набори посуду, лопатки, сито, воронки, формочки різної величини, широкі пензлики, печатки, трафарети для малювання, різноманітний непридатний матеріал тощо. Весь ігровий матеріал має легко оброблятися. Зберігаємо ми його в пластикових контейнерах із кришками.

3. Дібрали різноманітні ігри з піском і створили картотеку.

Важливо знати! Єдиним протипоказанням для дитини є наявність алергічної реакції на пісок, а також подряпини і порізи на руках.

Для взаємодії дітей із піском ми використовуємо іграшку-помічницю Пісочну фею. Вона господиня піску і стежить за порядком у пісочниці під час ігор дітей. Так само Пісочна фея знайомить дітей із правилами:

- Не можна викидати пісок із пісочниці.
- Пісочна фея любить, щоб у дітей було чисте обличчя і руки.
- Піщинкам не подобається, коли їх беруть до рота і коли ними кидаються.
- У кінці гри слід прибрати іграшки (у кожної іграшки є свій будинок).
- Пісок варто розрівняти, щоб він став чистим аркушем.

Практична частина семінару

Педагог пропонує учасникам семінару взяти участь в іграх з піском, які можна використовувати в роботі з дітьми.

- Перед початком гри необхідно провести ритуал знайомства.

- Доторкніться по черзі кожним пальцем до піску, стисніть його в кулаку, пересипте з однієї долоньки на іншу, висипте, перетріть пісок між пальцями, долонями, зробіть відбитки рук, внутрішньою і зовнішньою стороною, затримайте руки на піску і прислухайтеся до своїх відчуттів, що ви відчуваєте?

Вправа «Пісочний дощик»

Мета: регуляція м'язової напруги, розслаблення.

Дитина закриває очі і кладе на пісок долоню з розставленими пальчиками, дорослий сипле пісок на будь-який палець, а дитина називає цей палець. Потім вони міняються ролями.

Вправа «Малюємо паличкою»

Ця гра особливо підходить для неспокійних, емоційних дітей.

Мета: розвиток посидючості, уваги, фантазії.

Вихователь пропонує помалювати на піску паличкою. Таке заняття здатне зацікавити дитину, заспокоїти. А також вона почне проявляти посидючість, фантазію і уяву.

Гра «Школа на піску «Підказка» (кінетичний пісок)

Мета: в ігровій формі навчати дитину грамоті і лічбі.

Для навчання дитини порядковій лічбі можна організувати таку гру. Зробіть з піску 5 купок. В одній із них сховайте який-небудь предмет, а потім запропонуйте дитині знайти його за вашою підказкою. Підказка буде такою: «шукай у 2-й купці зліва». Іншим разом нехай дитина сама сховає предмет і підкаже вам, де його шукати.

Вправа «Ніж» (кінетичний пісок)

Простий спосіб навчити дитину користуватися ножем. Уявіть, що пісок –це вершкове масло, торт або хліб, і починайте. До речі, ріжеться цей чарівний пісок просто чудово! Краще використовувати пластиковий ніж.

Малювання піском.

Мета: навчити створювати пісочні картини.

Устаткування: розмальовки, чисті аркуші паперу, клей ПВА, прості олівці, пензлики, серветки, пісок кольоровий.

Хід роботи:

Зараз, я пропоную вам створити малюнок із піску. Для виконання цієї роботи є 2 варіанти:

1 – на чистому аркуші намалювати свою картину;

2 – використовувати готові картинки.

Потім педагог пропонує підійти до столу і вибрати для себе матеріал. Після вибору всі сідають за столи, педагог пояснює правила виконання роботи.

- Поетапно нанести клей на малюнок. Після цього посипати кольоровим піском місця, де є клей. І в кінці роботи струсіть акуратно залишки піску. Все, ваша картина готова! Їх можна малювати з дітьми від 4-х до 7-ми років. Такі заняття не тільки розвивають творчу уяву, дрібну моторику, але, найголовніше, приносять задоволення і зближують дорослого і дитину в плані позитивного емоційного спілкування один із одним.

Заклучна частина (рефлексія і зворотний зв'язок).

Учасники семінару розглядають роботи колег, діляться своїми враженнями. Для цього відповідають на питання:

- Що вам дав семінар-практикум?

Педагог: дякуємо всім за конструктивне і позитивне спілкування, пропонуємо вам висловити своє ставлення до семінару. Педагоги фіксують цей момент малюнком у пісочниці.

ДОДАТОК Г

КОНСУЛЬТАЦІЯ ДЛЯ БАТЬКІВ

«ЯКА КОРИСТЬ ДЛЯ ДІТЕЙ ВІД ГРИ З ПІСКОМ»

Літо – прекрасна пора, щоб проводити більше часу на вулиці, гуляючи зі своїми дітьми. Малюки із задоволенням гойдаються на гойдалках, катаються на велосипедах, самокатах, бігають по траві. Але найулюбленіше місце у дітей – це пісочниця. Вони з піску роблять фігурки, замки, закопують іграшки, щоб знайти їх. Крім того, від такого заняття вони отримують величезну користь. Завдання дорослих полягає в тому, щоб зробити цей процес найцікавішим для дітей. Придумуйте ігри та заняття – усі вони, навіть найпростіші, розвиватимуть дитину.

Сьогодні гру з піском використовують у своїй роботі чимало дитячих фахівців: психологи, логопеди, педагоги, психотерапевти, неврологи.

- Ігри з піском позитивно впливають на емоційний стан дитини, здатні поліпшити її емоційне самопочуття, налаштувати на добродушний лад. Гра з піском заспокоює гіперактивних дітей і розкріпає скованих і тривожних.

- Граючи з піском, дитина позбавляється від комплексів і виплескує назовні накопичені емоції. Таким чином, вона не тільки вирішує сама свої проблеми психологічного характеру, а й позбавляється від страхів.

- Корисні ігри з піском для фізичного здоров'я. У медицині існує цілий розділ, який називається псаммотерапія – прогрівання піском. Діти із задоволенням закопують у гарячий пісок руки, ноги, а особливо – один одного. А часом, від них не відстають і дорослі. Крім захоплення і задоволення, діти і дорослі отримують від цього велику користь.

- Ігри з піском дуже корисні і для розвитку дрібної моторики, тактильних відчуттів і координації рухів. Це все напряму пов'язане з розвитком мовлення, уваги, спостережливості, мислення, пам'яті, уяви.

Дуже корисно для розвитку мовлення:

- насипати пісок у відерце лопаткою;
- малювати пальчиками на піску;

- пересипати пісок з долоні на долоню, з одного відерця в інше;
- шукати в піску зариті іграшки;
- рити ямки, занурювати руки в пісок;
- ліпити руками з мокрого піску парканчики, будиночки, пиріжки тощо. Ще дуже добре прикрашати будівлі дрібними камінчиками, мушлями.

• Ігри з піском впливають на розвиток уяви і творчих здібностей дітей. Скільки всього можна виліпити з вологого піску: пасочки, будиночки, гаражі, палаци, міста тощо. Складність пісочних будівель зростає з майстерністю дитини.

• Граючи з іншими дітьми, дитина набуває навичок спілкування, соціалізується. Вона вчиться орієнтуватися в конфліктних ситуаціях, які виникають. Виробляється навичка поступатися, домовлятися, ділитися або відстоювати свої права.

• Ще корисно ходити по піску босоніж. На стопі людини, як ми знаємо, розташовані масажні точки, кожна з яких відповідає будь-якому органу нашого тіла. Крім масажу, ходіння босоніж допомагає нам ще і в лікуванні плоскостопості, опорно-рухового апарату, а також застуди.

Ось скільки корисних властивостей у піску! Важливість і користь ігор із ним для дітей важко переоцінити, тому частіше грайте з дітьми в пісочниці, а для будинку можна купити кінетичний пісок, не дарма він став нині таким популярним.

**КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ
ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНЬСЬКОГО
ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

Я, Курченко Фоліса Миколаївна,
учасник(ця) освітнього процесу Херсонського державного університету, УСВІДОМЛЮЮ, що академічна доброчесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності **ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ**:

- дотримуватися:
  - вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
  - принципів та правил академічної доброчесності;
  - нульової толерантності до академічного плагіату;
  - моральних норм та правил етичної поведінки;
  - толерантного ставлення до інших;
  - дотримуватися високого рівня культури спілкування;
- надавати згоду на:
  - безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;
  - оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;
  - використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;
- самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;
  - надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;
  - не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;
  - своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;
  - не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;
  - підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;
  - поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;
  - не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статевою чи іншою належністю;
  - відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;
  - запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;
  - не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;
  - не підроблювати документи;
  - не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;
  - не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки;
  - не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;
  - не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;
  - не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символіки університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;
  - не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягати власних корисних цілей;
  - не завдавати загрози власнму здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

_____ (дата)

Курченко
(підпис)

Курченко Ф.М.
(ім'я, прізвище)

ДОДАТОК Е

ДОВІДКА

про перевірку на текстові збіги у Науковій бібліотеці

кваліфікаційної роботи СВО Бакалавр

спеціальності 012 Дошкільна освіта (заочна форма)

Автор роботи	Куценко П.
Назва роботи	Інтенційно-мовленнєвий розвиток старших дошкільників із використанням методу сендплей
Факультет	Педагогічний факультет
Науковий керівник	доцент Полєвікова О.Б.
Роботу перевірено за допомогою програмного засобу	Unicheck
Ідентифікаційний номер роботи	ID файлу: 1002522612
Результати перевірки	Схожість 47,4%

Директорка Наукової бібліотеки
АРУСТАМОВА

Нателла

Бібліотекарка I категорії

Стефанія Соболя

ДОДАТОК Ж

Власник документу:
Оксана Блінова

ID перевірки:
1003296827

Дата перевірки:
19.05.2020 10:19:37 EEST

Тип перевірки:
Doc vs Internet

Дата звіту:
19.05.2020 11:04:35 EEST

ID користувача:
94124

Назва документу: Kythenko_ped_2020_check

ID файлу: 1003275560 Кількість сторінок: 49 Кількість слів: 11147 Кількість символів: 83715 Розмір файлу: 75.83 KB

21.8% Схожість

Найбільша схожість: 4.5% з джерело https://proekti-dosvidi.webnode.com.ua/_files/200000042-37edd37ee0/%D0%86%D0%

21.8% Схожість з Інтернет джерелами 21

Page 51

Не знайдено жодних джерел у Бібліотеці

3.95% Цитат

Цитати 23

Page 52

Не знайдено жодних посилань

5.43% Вилучень

Джерела менше, ніж 8 слів або 1% автоматично вилучено

5.43% Вилучення з Інтернету 471

Page 53

Вилучений текст з Бібліотеки відсутній

Підміна символів

Заміна символів 1

Науковий керівник: *[Signature]* доцент О.В. Палеєвська